

"Den fineste dagen i livet mitt"

Unges perspektiv på egen familiegjenforening

Ida S. H. Solstad

Hovedoppgave ved Psykologisk institutt

UNIVERSITETET I OSLO

29. april 2011

Sammendrag

Denne studien har som mål å gi et innblikk i konsekvensene av splittelse i familier hvor familiemedlemmene har blitt skilt fra hverandre som følge av flukt, og hvordan familiegjenforeningen siden ble for dem. Dette gjøres med utgangspunkt i de unge i familiens røst og formålet er å formidle deres erfaring knyttet til familiesituasjonen i tillegg til å presentere drøftelser knyttet relevant, psykologisk teori og empiri om dannelselse og brudd i relasjoner, og utviklingsoppgaver knyttet ungdomstiden.

Materialet bygger på intervjuer med syv mannlige deltakere i alderen 16 til 21 år som på grunn av krig, nød eller fare har opplevd splittelse i familien og senere familiegjenforening i Norge. Deltakerne ble rekruttert gjennom samarbeid med ulike ungdomstiltak, interesseorganisasjoner og skoler i Oslo. Data ble samlet inn av undertegnede ved hjelp av semistrukturerte intervjuer med hver av deltakerne og lydopptakene av intervjuene ble senere transkribert og analysert med utgangspunkt i fortolkende fenomenologisk analyse (IPA). Prosjektet er en selvstendig studie hvor jeg personlig har utført alle oppgavene prosjektet har medført. Jeg fikk økonomisk støtte fra Osloforskning, som blant annet ble brukt til å gi deltakerne gavekort som takk for at de stilte opp.

Gjennom funnene kommer det fram hvordan en familiegjenforening er en livsendrende hendelse i unge menneskers liv. Det er mange negative aspekter forbundet med separasjonen fra nære familiemedlemmer og den situasjonen som familiesplittelsen førte til var emosjonelt smertefullt for mange av deltakerne. Det kom også tydelig fram at familiegjenforeningen var noe mange av de unge lenge hadde ønsket og håpet på, men at det hadde ført til endringer for deltakerne og deres familier og de hadde vært nødt til å gjøre en del tilpasninger til hverandre og den nye situasjonen. Dette innebar praktiske grep og personlige endringer i tanker og følelser. Det ser ut til å være sterke holdepunkter for at det å få støtte og omsorg fra familien kan være en innflytelsesrik beskyttende faktor for de unge, noe som burde ha implikasjoner for praksis i familiegjenforeningssaker. Til tross for at gjenforeningsprosessen og tiden etter familiegjenforeningen bød på vanskelig situasjoner og belastninger for mange av deltakerne, så blir gjenforeningen likevel sett tilbake på som "*den fineste dagen i livet*".

© Ida S. H. Solstad

2011

”Den fineste dagen i livet mitt” – Unges perspektiv på egen familiegjenforening

Ida S. H. Solstad

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

”De stater som er part i denne konvensjon, [...] som er overbevist om at familien, som den grunnleggende enhet i samfunnet og den naturlige ramme for alle sine medlemmers og særlig barns vekst og trivsel, bør gis den nødvendige beskyttelse og hjelp slik at den fullt ut kan påta seg sine forpliktelser i samfunnet, som erkjenner at barn bør vokse opp i et familiemiljø, i en atmosfære av glede, kjærighet og forståelse for å sikre full og harmonisk utvikling av deres personlighet”

- FNs barnekonvensjon

Forord

Å gjennomføre et prosjekt som dette på egen hånd har vært veldig spennende og utfordrende, men også utrolig lærerikt. Jeg har fått innsikt i en verden jeg fra før av visste lite om og jeg har lært mye om betydningen av relasjonelle bånd og konsekvensene av brudd i dem. Jeg har også fått innblikk i de innvandringspolitiske aspektene ved familiegjening og blitt engasjert i hvordan man kan tilby best mulig hjelp og støtte til familier som gjenforenes, og hvordan vi kan ta vare på de rettighetene som alle mennesker har.

For at dette prosjektet skulle bli mulig å gjennomføre, har jeg vært avhengig av flere menneskers bidrag. Først og fremst er jeg veldig takknemlig for deltakerne som så velvillig delte sine historier med meg. De har gjort inntrykk på meg og den tiden jeg satte mest pris på i undersøkelsen var da jeg dro rundt for å rekruttere og intervju. Jeg er også takknemlig for at de som til daglig arbeider med disse ungdommene viste engasjement og tillit til meg slik at jeg kunne komme i kontakt med deltakerne.

Jeg vil gjerne takke hovedveileder, Nora Sveaass, som har vært både til hjelp og inspirasjon med sine kunnskapsrike tilbakemeldinger og gjennom sitt engasjement og tro på prosjektet. Jeg vil også takke biveileder, Sissel Reichelt, for innspill og tilbakemeldinger spesielt når det gjelder metoden.

I tillegg vil jeg rette en takk til Anders for hjelp med gjennomlesing og fordi han har vist stor forståelse og vært god å komme hjem til etter lange dager. Jeg setter også pris på støtte og forståelse andre rundt meg har vist. Det har vært av betydning.

Innholdsfortegnelse

Innledning.....	1
Formål med undersøkelsen.....	1
Egen bakgrunn og problemstilling	1
Utviklingspsykologiske betraktninger.....	3
Identitet – hvem er jeg?	3
Løsrivelse – å bli selvstendig.	5
Tilknytning – å være i en relasjon	6
Familiegjenforening i et rammeverk	8
Familien som enhet er under press når mennesker migrerer.....	9
Konsekvenser av separasjon i familien	11
Gjenforening – en glede og en utfordring	12
Internasjonale bestemmelser og norsk lovgivning	14
I Norge i dag.....	15
Metode.....	17
Valg av metode.....	17
Fortolkende fenomenologisk analyse [IPA].....	17
Prosedyre.....	18
Rekruttering og datainnsamling	18
Semistrukturert intervju.....	21
Transkribering	22
Analyse av intervjuene	22
Etiske vurderinger	24
Funn.....	25
Deltakerne i undersøkelsen	25
Framstilling av funn	25
Livet før gjenforeningen.....	26
Situasjonen som preget livet før familiegjenforeningen	27
Selvstendige barn med ansvar for seg selv.....	28
”Det var noe i livet som var borte”	29
En fin tid - men med vanskelige valg.....	30
Gjenforeningen og tiden fram mot den	31
”Det var en veldig lang prosess [...] men jeg fikk det til, til slutt”	31
Store forventninger til det en har i vente.....	33

Øyeblikk av sterke følelser.....	34
Søskenkjærlighet	35
Tiden etter familiegjenforening.....	36
De personlige endringene.....	36
Å tilpasse seg den endrede situasjonen	38
Familielivet som påvirkes	39
Framtidsrettede unge	41
”Det er første gang jeg snakker om det”	42
Diskusjon.....	43
Psykologisk forståelsesramme i diskusjonen	43
Det negative tilbakeblikket.....	44
Når flukt fører til splittelse i familien.....	45
Tvetydige tap, usikre situasjoner.....	45
Tilknytningsbåndets kraft.....	47
Familiegjenforeningen - en endring for de unge	49
Det utfordrende i en familiegjenforening.....	49
Det positive ved familiegjenforening	50
Betydningen av familien og å oppleve sosial støtte	51
Familiegjenforeningen i dag.....	53
Støtte til løsrivelse	53
Identitet og tilhørighet på agendaen	54
Undersøkelsens begrensninger og forskerens subjektivitet	55
Undersøkelsens begrensninger	55
Refleksivitet	57
Implikasjoner.....	59
Konklusjon	61
Litteraturliste	62
Vedlegg.....	69
Vedlegg A: Standard e-post fra rekrutteringsfasen	69
Vedlegg B: Intervjuguide	71
Vedlegg C: Informasjonsskriv	75
Vedlegg D: Samtykkeskjema	77
Vedlegg E: Svarbrev fra NSD	79
Vedlegg F: Svarbrev fra Osloforskning	83

Innledning

Formål med undersøkelsen

Det er mange mennesker som lever på flukt i dag og mange familier splittes og familiemedlemmer tvinges til å leve fra hverandre. Slike separasjoner er ikke noe som gjøres med lett hjerte og det kan i mange tilfeller føre til lidelse forbundet med årsakene til flukt og selve flukten kan oppleves som enda verre (Rousseau, Mekki-Berrada, & Moreau, 2001). En tenker seg og at flyktningbarn er mer utsatt for mentale helse problemer på grunn av belastningene de utsettes for (Almqvist & Broberg, 1999) og ikke alle er så heldige at de får leve sammen med familien sin igjen. Noen familier blir gjenforent, men de står da ovenfor en del utfordringer når de skal forsøke å skape seg et liv sammen på et nytt sted (Rousseau, Rufagari, Bagilishya, & Measham, 2004). Jeg var interessert i de familiene som faktisk blir gjenforent og gjennom dette prosjektet ønsket jeg å få et innblikk i hvordan adskillelse og gjenforening i disse familiene kan forstås gjennom de unges perspektiv. Barna i flyktningefamilier utsettes ikke bare for belastningene ved flukt og årsakene til den, men de mister og nære familiemedlemmer uten å vite om de noen gang vil se dem igjen. Denne studien er en intervjuundersøkelse hvor jeg søker å få en bedre forståelse for hvilket perspektiv flyktning ungdom som har vært gjennom en familiegjenforening har på dette. Jeg har vært opptatt av hvordan de forteller sin historie og hva de velger å legge vekt på i forbindelse med sin familiegjenforening og hva den har betydd for dem.

Egen bakgrunn og problemstilling

Fra tidlig i studiet har jeg interessert meg spesielt for ungdomsperioden og hva unge mennesker står ovenfor av utfordringer knyttet til store endringer i en selv og hvordan en begynner å forholde seg til omverden på en annen måte. Ungdomstiden representerer den tiden hvor overgangen fra å være barn til å bli voksen er tydeligst og hvor en ofte er på søken etter seg selv og sin identitet. Dette går ikke upåaktet hen og balansen i familielivet kan fort endre seg, noe som kan få konsekvenser både for den unge og familien. Unge mennesker med en god relasjon til sine foreldre vil lettere tilpasse seg de nye utfordringene i ungdomstiden og som en selvstendig person i verden. Alle er ikke like godt rustet. Veien inn i den voksne verden kan få store konsekvenser om den unge ikke evner å tilpasse seg en voksen rolle. Jeg har spesielt interessert meg for hva som fremmer resiliens hos unge og hvordan en kan unngå

at risikofaktorer ødelegger den videre utviklingen. Problematikken unge som familiegjenforenes allerede har møtt på og kan oppleve i forbindelse med familiegjenforening kan være en slik risikofaktor.

Min interesse for utfordringer i ungdomstiden førte til at min jobb ved siden av studiene ble innen psykisk helsevern for unge mellom 13 og 18 år. Der møtte jeg både flotte og utfordrende ungdommer som alle hadde en historie som var unik på sitt vis. Jeg lot meg fascinere av de unge med flyktningbakgrunn som fortalte om hvordan familien var blitt adskilt på grunn av flukt for senere å bli gjenforent i Norge. Disse unge fortalte på eget initiativ om hvordan det hadde vært for dem å være borte fra nære familiemedlemmer, hvordan de hadde hatt det mens de ventet på familiegjenforening og om hvordan det var i deres familie i dag, noe som engasjerte meg. Dette står i sterk kontrast til min egen bakgrunn med en trygg oppvekst i Norge hvor adskillelse fra familien og flukt aldri har vært aktuelt. Noe av grunnen til at jeg lot meg fascinere av nettopp disse historiene er nok fordi jeg i perioder har bodd i land som Bolivia og Argentina, og selv kjent på hvordan det er å møte en ny kultur og forholde seg til andre på et språk man bare delvis behersker og som ikke er ens morsmål. Ungdommer i familiegjenforente familier har gjerne hatt enda flere utfordringer enn det å ha kommet til et nytt samfunn med ny kultur. De har ofte opplevd krig, konflikt eller fare i hjemlandet, flukt og ikke minst å miste familiemedlemmer uten å vite om de får se dem igjen.

Da jeg satte meg inn i temaet ble det tydelig at det finnes lite litteratur som omhandler ungdom og familiegjenforening. Det var spesielt lite om norske forhold og det viste seg vanskelig å finne tall på hvor mange det gjaldt. Dette var lite forsket på, noe som inspirerte til å finne mer ut om familiegjenforening fra unge menneskers perspektiv. Hva skjer med unge som går gjennom adskillelse, for så å leve med familien igjen? Hva blir viktig for dem? Hvordan påvirkes de unge av en slik erfaring? Hvordan er det å skape seg et liv etter dette? Og hva skjer med familien? Disse spørsmålene ble utgangspunkt for utformingen av undersøkelsen og i intervjuene med ungdommene. Jeg ønsket å få fram hva nettopp disse ungdommene vektla i forbindelse med sin erfaring knyttet til familiegjenforening og jeg ønsket å se hvordan det de sa var knyttet til den kunnskapen som finnes om familiegjenforening, flukt og migrasjon, og hva det har å si ut i fra et utviklingspsykologisk perspektiv på ungdomstiden. Problemstillingen ble derfor, hvilken innvirkning har

familiegjenforeningen og omstendighetene rundt den på de unge i familien, og hvordan beskriver de dette selv?

Jeg ønsket å få fram hva nettopp disse ungdommene vektla i forbindelse med sin erfaring knyttet til familiegjenforening og jeg ønsket å se hvordan det de sa var knyttet til teori og empiri om familiegjenforening, flukt og migrasjon, og hva det kan ha å si sett fra et utviklingspsykologisk perspektiv. I det følgende vil jeg presentere litteratur som danner grunnlag for å kunne gjøre en slik drøfting og bidra til forståelsen av hva som skjer når bånd etableres og blir brutt.

Utviklingspsykologiske betraktninger

Gjennom individets utvikling representerer ulike aldre ulike utfordringer, eller utviklingsoppgaver, som definerer den perioden i livet en befinner seg i. For små barn er det tydeligere hva det innebærer, som å lære seg å gå eller å snakke. Jeg ønsker å knytte det som er utviklingsoppgavene forbundet med ungdomstiden til funnene i undersøkelsen for å kunne belyse hvor deltakerne befinner seg i et utviklingspsykologisk perspektiv, i tillegg til å gjøre noen betraktninger om familiegjenforeningens potensielle innvirkning. Et slikt perspektiv forutsetter at utviklingen har kvalitativt ulike perioder som er definert ut i fra unike trekk som ikke er mulig å gå tilbake til, samtidig som det erkjennes at utviklingen har en form for kontinuitet (Lerner, 2002) hvor en ikke utvikles i rykk, men i mer gradvise overganger. Jeg kommer ikke til å gå nærmere inn på diskusjon om utviklingspsykologiske konsepter, men presentere hva en ser er typisk i ungdomstiden. Identitetsdannelse og løsrivelse er av de viktigste utviklingsoppgavene i ungdomstiden (Tetzchner, 2001). Tilknytning er aktuelt i alle aldre (Mikulincer & Shaver, 2008) og tas opp her som en måte å forstå betydningen av separasjon fra familien for barn og unge.

Identitet – hvem er jeg?

Identitet er et sentralt begrep innefor psykologien og flere teoretikere som Erik Erikson og Robert Kegan har bidratt til vår forståelse av det (Kroger, 2004; Tetzchner, 2001). Jeg kommer her til å si noe om det som er kjennetegnende for identitetsdannelse i ungdomstiden uten å forholde meg til en spesiell teori om identitet. Identitetsdannelse kan forstås som prosessen hvor en definerer seg selv og hvor en forsøker å finne sin plass som en selvstendig person i verden, i en større sosial sammenheng. Et felles trekk ved teorier om

identitetsdannelse er at målet beskrives som en form for ekvilibrium, en balanse i individet, men forklaringene på hvordan man oppnår denne balansen er ulike (Kroger, 2004) og en kan spørre seg om man noen gang kommer helt i balanse. Gjennom identitetsdannelsen vil en utforske verdier og holdninger som en del av å finne ut hvem en vil være og hvilke roller en som voksen ønsker å ha og hvilke grupperinger i samfunnet en ønsker å være del av. I ungdommen blir en altså mer opptatt av å definere seg selv og finne sin posisjon, noe som gjerne får konsekvenser for framtiden. Dette kan bli en periode med mye usikkerhet knyttet en selv som person og den sosiale settingen en hører til i (Tetzchner, 2001). Et framtreddende punkt i identitetsdannelsen er hvordan spørsmålet, hvem er *jeg*? blir sentralt. (Kroger, 2004).

Identitetsdannelsen påvirkes av den kulturelle og sosiale konteksten en befinner seg i og for å kunne utvikle seg som person og oppnå en form for identitet som en kan være komfortabel med, vil en støttende ramme være til hjelp. I og med at dannelsen av identitet er sterkt knyttet til den konteksten en befinner seg i, så vil både kulturen og familien ha stor påvirkningskraft på den unge som er i prosessen med å finne ut av seg selv, både på godt og vondt (Phinney & Ong, 2007). I tillegg til at omgivelsene kan påvirke dannelsen av ens identitet i stor grad så ser en at tilhørighet er noe som vektlegges i mye større grad når en er i den tidlige ungdomstiden og det blir mer aktuelt å orientere seg mot andre enn tidligere. Senere i ungdomstiden beveger mange seg noe bort fra å fokusere på andre og blir mer opptatt av å danne seg egne mål, men da gjerne relatert til mennesker en føler tilhørighet med (Kroger, 2004).

Unge mennesker som er del av en etnisk minoritetsgruppe vil ofte måtte forholde seg til at de selv, eller andre, kan knytte egenskaper til dem som er basert på hvordan deres etniske gruppe oppfattes (Tetzchner, 2001), altså forforståelser som er knyttet den etniske gruppen og ikke den aktuelle personen nødvendigvis. Etnisk minoritet er en betegnelse for å beskrive at noen er del av et mindretall med bakgrunn i at deres kulturelle og sosiale tilhørighet er en annen en den majoriteten av populasjonen i landet har. Sånn sett er etnisitet noe som gjelder alle. Som del av en etnisk minoritet kan det bli vanskelig å forholde seg til forventninger både fra storsamfunnet og fra familien, spesielt om disse er motstridende (Phinney & Ong, 2007; Tetzchner, 2001). Etnisk identitet handler om å føle tilhørighet til sin opprinnelseskultur og dannelsen av etnisk identitet er et aspekt ved identitetsdannelsen generelt, men det blir kanskje mer aktuelt for mennesker som hører til en etnisk minoritet fordi ens etnisitet gjerne blir mer framtreddende fordi det handler om annerledeshet (Phinney & Ong, 2007).

Immigrasjon vil sette ens opplevelse av egen identitet og tilhørighet på prøve, nettopp fordi mange knytter sin identitet til hvor de kommer fra (Ajdukovic & Ajdukovic, 1993). For immigranter blir familien ofte avgjørende for deres kjennskap til og forståelse av sin etniske bakgrunn, både gjennom direkte læring og mer indirekte gjennom objekter i hjemmet eller tradisjoner og skikker i familien (Phinney & Ong, 2007). En sikker, eller oppnådd, identitet knyttes til velvære, og fordi identitet handler om å finne sin plass i en sosial sammenheng kan kontekstuelle faktorer påvirke hvor sikker en blir på sin identitet, noe som igjen kan påvirke ens personlige velvære. Når det gjelder etnisk identitet og hvordan en forholder seg til egen etnisk bakgrunn kan påvirkning fra faktorer som hvilket samfunn en lever i, hvilken status ens kultur har der, historien knyttet til ens bakgrunn og hvor mange i omgivelsene som tilhører samme etniske bakgrunn bli av betydning for ens psykologiske tilstand (Phinney & Ong, 2007). Unge immigranter kan oppleve at deres identitet blir en mer multipl form for identitet hvor en påvirkes av ungdomskultur, majoritetskulturen og eventuelt andre kulturer som den unge får kjennskap til gjennom for eksempel skole og venner (Suarez-Orozco & Todorova, 2003). Slik vil ungdommer som immigrerer kunne møte på enda flere utfordringer knyttet til sin identitetsdannelse enn andre unge, hvor de blir nød til å finne balansen mellom å tilpasse seg det nye samfunnet og den nye kulturen med det en kjenner og har med seg fra sitt opprinnelsesland. Dette kan gi ulike utslag. Noen får til denne balansen, og det ansees som det mest hensiktsmessige. Men det kan også føre til at en avviser majoritetskulturen noe som kan føre til marginalisering, eller at en tilpasser seg og identifiser seg så mye med det nye samfunnet at det går ut over ens opprinnelige bakgrunn og den mister verdi (Dalgard & Sveaass, 2010).

Løsrivelse – å bli selvstendig.

Ungdomstiden kan sees på som avslutningen av barndommen og overgangen til det voksne livet. Dette innebærer mange endringer, også i hvordan en forholder seg til foreldrene sine. På veien til å bli en selvstendig voksen vil løsrivelse fra foreldrene være et aktuelt tema. (Tetzchner, 2001). En ser det blant annet når den sosiale interaksjonen i familien endrer karakter ettersom barnet kommer i ungdomsalderen og den unge etter hvert tilbringer mer tid utenom familien. Studier har vist at unge faktisk bruker like mye tid med foreldrene som med venner, men at det er ulike aktiviteter de unge foretar seg sammen med de ulike personene (Montemayor, 1982). Selv om en ser at ungdom løsriver seg mer fra familien og søker uavhengighet, fortsetter det i de fleste familier å være et varmt og nært bånd mellom

familiemedlemmene (Larson, Richards, Moneta, Holmbeck, & Duckett, 1996). Årsaken til at en velger å tilbringe mindre tid med familien kan være at andre forhold som venner, skole arbeid blir mer aktuelt og at de ofte har tillatelse til mer selvstendige aktiviteter enn før. En har også sett at den samhandlingen med familien som er minst kommunikativ er den de unge velger bort (Larson, et al., 1996). Det kan altså tyde på at en i ungdommen fortsatt ønsker å ha den relasjonelle kontakten med familien, men at andre relasjoner og aktiviteter får større plass i livene deres.

Det er klart at det skjer en form for løsrivelse i ungdommen og dette kan være en utfordrende og forvirrende omveltning i en familie som kan føre til konflikt fordi dynamikken som har utviklet seg over tid i familien settes ut av balanse. Årsakene til konflikt handler ofte om at det pågår en forhandling om hvilket ansvar og hvilke rettigheter den unge skal ha i familien. I tillegg vil foreldrene kunne synes at det er vanskelig når barnet søker løsrivelse og de kan ønske at de har større innflytelse på barnet sitt, men møter utfordringer når ungdommen ikke lenger velger å akseptere foreldrenes bestemmelser i samme grad (Tetzchner, 2001). En kan undre over hvordan dette gir seg utslag i familier hvor en familiegjengeningsprosess, og følgene av den, allerede kan ha satt familiedynamikken under press. Larson et al (1996) hevder at en ikke alltid kan forvente dette samme mønsteret av familier med ikke-vestlig bakgrunn fordi det kan være kulturelle forskjeller og at familiens betydning ofte er sterkere i andre kulturer enn den vestlige. Undersøkelser om flyktningungdom i Oslo fant at dette var unge mennesker som føler en sterk lojalitet ovenfor sine foreldre og sin kulturelle bakgrunn. Det kom også fram at de søkte trygghet og støtte i sin etniske gruppe og hos foreldrene sine, men at dette var noe som kunne stå i veien for deres autonomi. Generelt sett viste det seg at de unge var opptatt av å gå på skole, at de hadde mange muligheter gjennom å bo i Norge og å holde seg til lovnader de hadde gjort til foreldrene sine (Engebrigtsen & Fuglerud, 2007).

Tilknytning – å være i en relasjon

Tilknytning er det emosjonelle båndet som utvikler seg mellom barnet og dets omsorgsperson, men tilknytning er noe som også gjelder i relasjoner til andre og det er aktuelt gjennom hele livet. Slike relasjoner kan en ha til for eksempel søsken eller kanskje en tante. Det handler om relasjonen en har med mennesker og følelser en har ovenfor andre. Utgangspunktet for Bowlbys teori om tilknytning, og mye forskning siden da, var studier av

barn som ble separert fra sine foreldre, barnas reaksjoner på separasjonen og hvor mye lidelse det kunne føre til hos barnet (Cassidy, 2008).

Tilknytningsatferd kan beskrives som det barnet gjør for å være nær tilknytningspersonen, ofte mor. Tilknytningsatferd kan være protester eller gråt, som igjen ofte fører til at en får omsorg og etter hvert som barnet utvikler seg og får et større atferdsregister vil det bli mer variasjon i atferden rettet mot å oppnå nærhet eller tilgjengelighet, og barnet lærer hva som er mest effektivt under hvilke omstendigheter. Dette sees som et system av atferd som ikke alltid er aktivert, men som ”skrus på” når avstanden til tilknytningspersonen blir for stor. Systemet tenkes å være universelt og ha blitt til gjennom evolusjonen som en strategi for å få den omsorgen en behøver for å overleve. Dette støttes også av forskning på tilknytning hos dyr (Cassidy, 2008; Cole, Cole, & Lightfoot, 2005; Tetzchner, 2001). Fordi behovet for tilknytning varierer med omstendighetene vil konteksten spille en rolle for om systemet blir aktivert eller ikke. Dermed kan faktorer som for eksempel at barnet er sykt, eller at noe i omgivelsene skremmer det, gjøre at barnet kan bli veldig klengete eller protestere kraftig hvis forelderen kommer ute av synet. Det samme barnet ville kanskje reagert annerledes under andre omstendigheter hvor behovet for omsorg og trygghet ikke var til stede i samme grad. Målet for tilknytningsatferden er en tilstand, ikke et objekt, og omsorgspersonen er som en trygg havn barnet kan søke trøst i og føle seg trygg nok til å forlate for å utforske verden. Emosjoner er sterkt assosiert med tilknytning og er framtrедende både i dannelsen, opprettholdelsen og brudd på tilknytningsbåndet. En rekke kognitive prosesser som objektpermanens, evne til mental representasjon av tilknytningspersonen og generalisering, for å nevne noen, tenkes å være nødvendige for personens organisering av tilknytningsatferd. I tillegg er det individuelle forskjeller, og erfaring er helt klart en faktor som spiller inn på evne til tilknytning og tilknytningsatferden (Cassidy, 2008). Tilknytning vil endre uttrykk ettersom en for eksempel utvikler nevnte kognitive ferdigheter og det blir aktuelt å danne andre bånd enn den første relasjonen til en omsorgsperson. Grovt sett kan en skille mellom trygg og utrygg tilknytning. Trygg tilknytning er å være avslappet eller sikker når det gjelder tilknytningspersonens tilgjengelighet, og regnes å være den mest fordelaktive formen for tilknytning (Solomon & George, 2008).

Tilknytning som teoretisk rammeverk for familieadskillelser er noe Suarez-Orozco, Todorova og Louie (2002) også tar opp i forbindelse med separasjoner i immigrantfamilier. De problematiserer at det sterke fokuset på mor-barn relasjonen i litteraturen om tilknytning kan være basert på, er en vestlig forståelse som ikke nødvendigvis er gjeldende for kulturer

hvor den utvidede familien spiller en stor rolle. Ijzendoorn og Sagi-Schwartz (2008) gjør en også oppmerksom på at det i en krysskulturell kontekst er nødvendig å se ut over mor-barn relasjonen, men de hevder også at det er klare indikasjoner for at tilknytning er noe en finner på tvers av kulturer. Dette illustreres gjennom at en oppdragerstil som fremmer trygt tilknyttede barn er å foretrekke i de fleste kulturer og at et trygt tilknytningsmønster ansees som det mest hensiktsmessige i de fleste kulturer. I tillegg til at alle barn, både i vestlige og ikke vestlige kulturer opererer med flere tilknytningspersoner slik som søsken, besteforeldre osv. i tillegg til foreldrene (Ijzendoorn & Sagi-Schwartz, 2008).

I ungdomstiden er tilknytning fortsatt et aktuelt tema. Da kan en se hvordan tilknytningssystemet utvikler og utvider seg til å omhandle en rekke former for relasjoner, som til jevnaldrende og romantiske partnere. Det er en tid hvor den unge går fra å motta omsorg til å bli en selvstendig voksen som potensielt sett kan gi omsorg til andre igjen. I ungdomstiden vil ens økte kognitive kapasitet, for eksempel evne til formell operasjonell tenkning, påvirke systemet for tilknytning og den unge vil ha bedre evne til danne seg et konsept av egne tilknytningserfaringer og relasjoner, samt få evnen til å tenke på tilknytning på en mer generell måte (Allen, 2008). Ungdomsperioden er en tid hvor den unge ofte blir mindre avhengig av foreldrene sine og den ofte ønskede autonomien vil kunne rykke i den innarbeidede balansen det er i tilknytningen mellom foreldre og barn. Samtidig som den unge fortsatt vil ha behov for en skulder å gråte på. Som nevnt kan tilknytningspersonen være en trygg havn som gjør det mulig å balansere trygghet og utforskning. Dette vil også være gjeldende i ungdommen hvor utforskning av verden blir desto mer aktuelt. En tenker seg at en trygg tilknytning vil kunne lette overgangen til ungdomsperioden og at selv om dette innebærer økt autonomi og mindre behov for trygghet og støtte fra foreldrene, så ser en at de fleste unge søker til foreldrene sine om de utsettes for utfordringer (Allen, 2008).

Familiegjenforening i et rammeverk

I denne delen av oppgaven vil jeg gjøre rede for hvilket rammeverk familiegjenforening foregår i. Dette er med tanke på kunne drøfte det som kommer fram i funnene med referanse til rammeverket. Her vil jeg presentere teoretisk og empirisk bakgrunn for separasjon, gjenforening og migrasjon, samt internasjonale bestemmelser og konvensjoner, det norske lovverket og situasjonen slik den er i Norge. Dette er med bakgrunn i funnene og hva det vil være nyttig å diskutere dem ut i fra. Familiegjenforening er en viktig

hendelse i livene til dem det gjelder som kan få konsekvenser for deres tanker, følelser og erfaringer. Samtidig foregår familieegjenforeninger innenfor et internasjonalt politisk og økonomisk landskap som en ikke kommer utenom.

Familien som enhet er under press når mennesker migrerer

I dagens globale samfunn er det vanlig at mennesker forflytter seg, gjerne over store avstander og over landegrenser, for å bosette seg et annet sted (Carr, 2010a). Det er flere årsaker til slik migrasjon, som arbeid, søken etter et bedre liv eller en har vært drevet på flukt (Carr, 2010b). Å forlate sitt hjemland vil være en svært vanskelig avgjørelse å ta og når den gjøres på bakgrunn av at livet ikke er til å holde ut eller det er umulig å leve der en er, blir det en ufrivillig avgjørelse med basis i manglende alternativer (Ben-Porath, 1987). Alle land har et regelverk som definerer hvem som kan få oppholdstillatelse og under hvilke vilkår de får det. Det finnes internasjonale bestemmelser om hvilken status ulike typer migranter har og hvilke rettigheter dette fører til. Jeg vil her omtale flyktninger som noen som har sett seg nød til å forlate hjemlandet sitt, uavhengig av hvorledes deres beskyttelsesbehov blir vurdert i det landet de søker seg til. Dette vil overlappe med begrepet, tvungen migrasjon, som viser til det å forlate hjemmet sitt som en nødvendighet og ikke et ønske. Ordet immigrant vil bli brukt som betegnelse på noen som har innvandret til et land. Ordet migrant er mer uspesifikt for noen som forflytter seg, eller migrerer. En asylsøker er en som kommer uanmeldt til et land og søker beskyttelse ved adkomst. Jeg refererer til litteratur som omhandler immigranter og flyktninger og vil der det er nødvendig spesifisere hvem det gjelder.

En følge av migrasjon er at familiemedlemmer blir separert fra hverandre. Mange immigranter vil på forhånd kunne planlegge at de skal flytte på seg og hvordan de skal gjøre det (Rousseau et al., 2004), men likevel viste blant annet en studie fra USA at hele 85 prosent av unge med immigrantbakgrunn hadde vært adskilt fra en eller begge foreldrene i løpet av migrasjonsprosessen (Suarez-Orozco, et al., 2002). En har også sett at migrasjon ofte skjer etappevis, hvor et familiemedlem reiser først og andre familiemedlemmer senere følger etter (Hondagneu-Sotelo, 1992). Dette er noe av grunnen til at familier gjennomgår midlertidige adskillelser i løpet av migrasjonsprosessen. For mennesker som flykter vil omstendighetene være noe annerledes og gjerne mer dramatiske. De vil ofte være nødt til å reise i all hast og være tvunget til å forlate landet og flere eller alle sine kjære (Rousseau et al., 2004). 43,2 millioner mennesker var på flukt verden over i 2009, inkludert internt fordrevne, mennesker på flukt i sitt eget hjemland (Flyktningshjelpen, 2010). På bakgrunn av migrasjon, og kanskje

spesielt ved tvungen migrasjon, vil mange familier oppleve å bli splittet, og det er tydelig at disse familiene i stor grad ønsker å gjenforenes. Dette er et ønske som det er vanskelig å få oppfylt, blant annet på grunn av strengt regelverk og at det er vanskelig å holde kontakt og vite hvor de andre befinner seg (Rousseau, et al., 2001).

Når det gjelder immigrasjon kan det å være ukjent på et fremmed sted utgjøre den første hindringen for en, men det trenger ikke å være det som er utslagsgivende for en persons psykososiale velvære. Det vil være større utfordringer knyttet til faktorer som rasisme, usikkerhet eller undersyssetting - utfordringer som påvirkes av psykologiske, sosiale, økonomiske og politiske faktorer. (Ager & Ager, 2010). En har kjent til stressorer forbundet med tvungen migrasjon i lang tid og en vet at mennesker på flukt er tjent med at deres psykososiale behov ivaretas, og ikke bare behovet for mat og husly. Det kan være støtte fra nettverk og familie eller at daglige rutiner som for eksempel skole holdes i gang (Ager & Ager, 2010; Ben-Porath, 1987; Psychosocial Working Group, 2003). Psykososialt velvære handler om at psykologisk tilstand og sosiale faktorer er meget nært knyttet for at et menneske skal kunne oppleve velvære og fungere godt. Her understrekes behovet en har for familie og nærmiljøet (Psychosocial Working Group, 2003). Noe av det som er viktig for psykososialt velvære er hvilke personlige evner og ferdigheter mennesker har, samt fysisk og mental helse til å kunne mestre ettervirkninger av konflikt og katastrofe. I tillegg vil det å ha sosiale relasjoner og støtte fra andre ha stor innvirkning og ens kultur og verdier er en viktig kontekst for hvordan mennesker påvirkes av, forstår og gir respons til hendelser i livene sine (Ager & Ager, 2010; Psychosocial Working Group, 2003). En kan se dette i sammenheng med at det å bli gjenforent med familien sin kan påvirke flyktningers personlig velvære og deltakelse i samfunnet. Separasjon fra familien og ønsket om å være gjenforent med sine familiemedlemmer, vil kunne komme i veien for integrering i det nye samfunnet fordi det tar fokus fra avgjørende aspekter som å lære seg språk, søke arbeid og ta del i samfunnet. Mange som flykter føler ansvar for dem de har måttet forlate og en familiegjenforening kan være en måte å lette emosjonell belastning for mennesker som har flyktet, en belastning som kan ha økonomiske konsekvenser for samfunnet personen oppholder seg i gjennom for eksempel bruk av helsetjenester eller lignende. Den intakte familien kan altså være en forutsetning for at flyktninger skal kunne ta del i og en part i det nye samfunnet (Change Makers Refugee Forum INC, Refugee Family Reunification Trust, Wellington Community Law Centre INC, & Wellington Refugees as Survivors, 2009).

Konsekvenser av separasjon i familien

Som jeg har påpekt forekommer det i relativt stor grad at migrasjon fører til adskillelse i familier. Splittelser i familien kan vare fra kortere perioder til mange år (Rousseau et al., 2004; Suarez-Orozco & Todorova, 2003), noe som er lenge i et barneliv. I tillegg har en sett at separasjoner fra far ser ut til å være vanligere enn fra mor og oftere lengre eller permanente (Suarez-Orozco et al., 2002). I tillegg til splittelser i familier, finner en at mennesker som emigrerer, altså reiser fra hjemlandet sitt, står ovenfor en rekke andre utfordringer knyttet til hva en reiste fra, hvordan en kom seg til det landet en søker opphold i og utfordringer mange møter etter adkomst (Rousseau et al., 2004; Suarez-Orozco & Todorova, 2003). Det som finnes av forskning som sier noe om konsekvensene av at familiemedlemmer skilles fra hverandre som en konsekvens av migrasjon viser til at familiesplittelse ofte kan være emosjonelt smertefullt for både barn og foreldre og det kan føre til endring i familiestrukturen, for eksempel rollereversering, hvor unge mennesker tar ansvaret for resten av familien (Ajdukovic & Ajdukovic, 1993). En har også sett at mødre kan vise depressive symptomer og at barn kan vise utagerende atferd etter perioder med adskillelse (Suarez-Orozco, et al., 2002). Det har og vist seg at mange ekteskap er sårbare for brudd som følge av komplikasjoner knyttet til adskillelsen og tiden fra hverandre, mens det framtreddende hos barna kan bli bekymring og redsel for å bli forlatt (Rousseau, et al., 2001). Andre faktorer som traumer, hvor nær en er den personen en separeres fra er og om livet endres i stor grad spiller inn på hvor alvorlig separasjon blir for barnet (Suarez-Orozco, et al., 2002). Som påpekt tidligere er familien en betydningsfull støtte for mennesker som skal forsøke slå seg ned i et nytt land. Derfor ønsker jeg å belyse temaet separasjon ut over det en vet om separasjon og familier på flukt for å kunne belyse bedre hva det er som gjør separasjoner fra familiemedlemmer så vanskelig.

Når en person man står nær dør, vil tapet på flere måter være klart i form av at tapet er sikkert og en har ritualer for å markere det, gjennom begravelse, dødsattest og seremonier for å minnes den personen (Boss, 2004). Når en familie lever adskilt som følge av flukt kan en aldri være sikker på å få se hverandre igjen og det vil være perioder hvor en er usikker på om den andre er i live. Dermed er situasjonen mer uavklart og en opplevelse av tap vil kunne bli tvetydig. Begrepet tvetydig tap (eller ambiguous loss på engelsk) kan brukes for å belyse hvilken situasjon en kan befinne seg i etter familieadskillelse, noe Suarez-Orozco et al. (2002) også tar opp. Tvetydig tap handler om å oppleve at mennesker en holder kjær er psykologisk

nær, uten at de er fysisk tilstede, eller at noen en holder kjær er fysisk tilstede, men psykologisk fjern (Boss, 1999). Sistnevnte vil kunne handle om en ektefelle som får demens, eller en mor som er dypt deprimert. Det som er interessant i denne sammenhengen er når en opplever nærværet av noen som ikke er der, slik det kan bli for mange familier som splittes som en følge av flukt. Når tapet en opplever er tvetydig vil det bli vanskelig å slå seg til ro med det og det kan være vanskelig å avgjøre hvem som nå er del av familien eller ikke. Uten å vite om personen er i live kan det føre til at en ikke vet hva en skal tenke eller gjøre, men i stedet holder fast ved håpet og situasjonen kan bli stående på stedet hvil. Dette kan få negative konsekvenser både for individet og familien (Boss, 2004). Situasjonen blir både forvirrende, uavklart og er vanskelig å finne mening i for de berørte. Det vil være utfordrende å forholde seg til et tap som kanskje ikke er et tap og en sorgprosess vil kunne bli vanskelig, kanskje til og med utenkelig (Boss, 1999).

Annen forskning viser også hvordan separasjoner kan arte seg for barn og unge. For eksempel har en sett at de barna som vokser opp i militærfamilier opplever usikre separasjoner når de har foreldre som tjenestegjør i konfliktområder, noe som har vist seg å ha negativ innvirkning på mange av dem. En så for eksempel at tiden forelderen var borte for å tjenestegjøre ble forbundet med mentale helseproblemer hos barna i familie og en så at barna da kunne vise nedgang i skoleprestasjoner, utagerende, aggressiv atferd, bekymring, forsøk på å skjule sine emosjoner, manglende respekt for autoriteter og foreldre, følelse av tap og symptomer assosiert med depresjon (Sogomonyan & Cooper, 2010). Det er tydelig at separasjoner kan være vanskelig for mange unge. Andre faktorer som påvirket disse barna var hvordan den gjenværende omsorgspersonen mestret tiden når forelderen tjenestegjorde og om denne omsorgspersonens mentale helse hadde innvirkning på barnets tilpasning i tiden hvor familien var skilt fra hverandre. Hvilket støttesystem familien hadde viste seg og å være en faktor for hvordan barnet hadde det i disse periodene, men også for familien og den gjenværende omsorgspersonens velvære (Sogomonyan & Cooper, 2010). For barn og unge på flukt er deres egen evne til å mestre situasjonen viktig, men det er også avgjørende at foreldrene også evner å mestre dette og at miljøet rundt legger til rette for det (Ajdukovic & Ajdukovic, 1993).

Gjenforening – en glede og en utfordring

I de familiene som splittes er det ikke alle som blir gjenforent og noen vil kanskje bare gjenforenes med deler av familien. Den litteraturen som omhandler familiegjenforening

omhandler i mindre grad familier som har flyktet og er mer rettet mot immigrasjon generelt. Mye av litteraturen er om ulike grupper immigranter i Nord-Amerika (USA og Canada), men det er en økt bevissthet rundt temaet her til lands og det arbeides med hvordan vi kan forstå både unge flyktninger (Engebrigtsen & Fuglerud, 2007) og familiegjennforening i Norge (Sveaass & Reichelt, 2011).

Som tittelen på oppgaven viser til, er dagen for gjennforeningen gjennomgående en dag deltakerne ser tilbake på med glede, men familiegjennforeninger innebærer også blandede følelser og utfordringer for de unge og familiene deres. Familiene står ovenfor flere utfordringer etter å ha blitt gjennforent, både for de enkelte familiemedlemmene og for familien som enhet. En av utfordringene de vil stå ovenfor er ulike erfaringer hver av dem har hatt under separasjonstiden. For noen har tiden vært preget av flukten og traumatiske opplevelser, barna kan ha hatt andre omsorgspersoner over tid og rollene i familien kan ha endret seg. For flere familier vil det innebære at de må skape eller gjenskape de familiære båndene (Rousseau, et al., 2004). For barn og unge vil ofte gjennforeningen med sine foreldre innebære å forlate en annen omsorgsgiver de har knyttet bånd til, noe som for mange vil kunne oppleves som vanskelig og gjøre gjennforeningen noe som også representerer et tap (Suarez-Orozco, et al., 2002). Mange ganger har tiden fra hverandre blitt lengre enn de hadde tenkt seg på grunn av omstendigheter som økonomi, langsomt byråkrati og endringer i relasjoner, som for eksempel skilsmisse (Rousseau, et al., 2004; Suarez-Orozco et al., 2002). Enkelte studier viser til at tiden for separasjon har noe å si for hvordan gjennforeningen blir (Rousseau, et al., 2004), mens andre igjen har funnet at det ikke alltid behøver å være tilfelle (Suarez-Orozco et al., 2002). Suarez-Orozco et al. (2002) trekker fram at det kan være andre faktorer som spiller inn når det kommer til vellykkethet i gjennforeningen, som at den personen som har hatt ansvaret for omsorgen under familieseparasjonen har vært støttende i forhold til adskillelsen. For flere vil gjennforeningen innebære motstridende følelser. Det kan være at det har gått så lang tid at en ikke en gang kjenner hverandre igjen, en er nødt til å danne nye relasjoner til fremmede mennesker og forholde seg til nye familiemedlemmer som steforeldre og nye søsken (Rousseau, et al., 2004; Suarez-Orozco & Todorova, 2003; Suarez-Orozco, et al., 2002). En ser at barn som immigrerer med familien sin rapporterer mindre depressive symptomer enn barn som lever adskilt fra familiemedlemmer. Videre viser undersøkelser at de barna og unge som ikke rapporterer psykologiske symptomer en anser som patologiske, gir tydelig uttrykk for savn av foreldrene sine (Suarez-Orozco, et al., 2002). Voksne mennesker

som har flyktet beskriver også at de føler seg mer isolert og fortapt uten familien sin (Change Makers Refugee Forum INC et al., 2009; Rousseau et al., 2004).

Når familien er støttende, så er den en kraftfull form for støtte. En har sett at interpersonlige relasjoner er en ressurs med hensyn til å kunne mestre utfordringer. Sosial støtte ansees for å være en buffer, eller en beskyttende faktor, i møte med stress (Cohen & McKay, 1984; Cohen & Wills, 1985). Forskning har vist at den beskyttende effekten av sosial støtte er mest effektiv som en opplevelse av støtte, men også at opplevd støtte vil være en moderator for den faktiske støtten en får (Wethington & Kessler, 1986), slik at det i møte med belastende hendelser er det å oppleve at en har et nettverk og givende interpersonlige relasjoner som vil være der for en som best predikerer om noen vil klare å tilpasse seg etter belastende livshendelser, som for eksempel separasjon og flukt. Familien ansees for å være en beskyttende faktor hvor støtte fra foreldre har en virkningsfull påvirkning i unges mestring, kompetanse og evne til selvkontroll (Wills, Mariani, & Filer, 1996). Foreldre er blant annet en kilde til emosjonell støtte som kan hjelpe den unge i å bedre møte utfordringer i livet gjennom at den unge opplever å kunne snakke med foreldrene og dele sine problemer. Samtidig står foreldre for en instrumentell støtte ved å tilby konkret hjelp og ting en måtte trenge (Wills, Vaccaro, & Mcnamara, 1992). Dette understreker familien og foreldrenes rolle i unges møte med belastninger og stressende livshendelser og sier kanskje noe om potensialet som ligger i en familiegjenforening – det er ikke bare for å stoppe savnet, familien vil kunne bli avgjørende for fungering og tilpasning videre i livene til de involverte.

Internasjonale bestemmelser og norsk lovgivning

Det finnes flere internasjonale bestemmelser som vedrører familiegjenforening som Norge har forpliktet seg til å følge. Bland annet er FNs konvensjon for barnets rettigheter [Barnekonvensjonen] (1989) både ratifisert og etter hvert inkorporert i norsk lov, og gir tydelig uttrykk for retten til familiegjenforening. Der hevdes barns rett til, så langt det er mulig, å kjenne til og få omsorg fra sine foreldre, at barn ikke skal skilles fra sine foreldre uten at det er for barnets beste og at barn som har blitt skilt fra sine foreldre har rett til personlig forbindelse og regelmessig kontakt med dem. Det står og klart at søknader om familiegjenforening skal behandles positivt, humant og raskt. Det skal heller ikke få negative konsekvenser for søkeren eller dens familie. Videre viser Barnekonvensjonen til at barn har rett til å få omsorg fra foreldrene sine, så lenge det ikke er helt spesielle forhold som taler mot det (FN, 1989). FNs høykommissær for flyktninger [UNHCR] har som oppgave å føre tilsyn

med hvordan internasjonale bestemmelse vedrørende flyktninger overholdes. UNHCR viser til den Universelle menneskerettighetsdeklarasjon fra 1948 hvor det står at familien er den naturlige og fundamentale enheten i samfunnet og har krav på beskyttelse (UNHCR, 2001b). Dette kommer også fram i FNs konvensjon for Sivile og politiske rettigheter fra 1966 (UNHCR, 2001a) hvor det i tillegg poengteres at konseptet, familie, innebærer som et minimum den umiddelbart nære familien, altså er det den snevreste definisjonen av familie. I tillegg til internasjonale konvensjoner er EUs familieegjenforeningsdirektiv aktuelt for norsk lovgivning, selv om det ikke er gjeldende i Norge, fordi de europeiske landene ser til hverandre for å harmonisere lovverkene for immigrasjon slik at ingen land framstår som mer attraktive i migrasjonshenseende (Justis- og politidepartementet, 2010). I Norges lover er det kapittel 6 i Utlendingsloven (2008) som er gjeldende for familieegjenforening og søknader om familieegjenforening behandles av Utlendingsdirektoratet [UDI] (Utlendingsdirektoratet, 2010).

I Norge i dag

Norge forholder seg aktivt til de internasjonale konvensjonene og bestemmelsene som angår menneskerettigheter og asylbestemmelser. Dette betyr både at vi har forpliktet oss til å ta i mot mennesker som har behov for beskyttelse, samtidig som det arbeides for at Norge som nasjon ikke skal skille seg for mye fra andre land og framstå som et mer attraktivt land å søke til, for å hindre at det er for mange som søker asyl her. Mennesker på flukt blir fanget inn i et nett av lovverk og politiske interesser.

I 2008 var det rekordår for familieinnvandring til Norge og familie er den nest hyppigste årsaken til innvandring, etter arbeidsinnvandring (Statistisk Sentralbyrå, 2009b). Halvparten av de som da kom til Norge som følge av familie kom fra land utenfor Europa. Tall fra Statistisk sentralbyrå viser og at den største årsaken til innvandring blant ikke-nordiske beboere siden i 1990 har vært familie. Av de som i 1990 kom som en konsekvens av flukt og familie var to tredjedeler fortsatt bosatt i Norge i 2009 (Statistisk Sentralbyrå, 2009a). Familieinnvandrere med flyktningbakgrunn utgjør en mindre andel av familieinnvandrerne, men de ser i relativt stor grad ut til å bli boende i Norge. Den tredje største gruppen med familieinnvandrere i Norge er saker hvor referansepersonen, den herboende part, har fått tillatelse som overføringsflyktning eller etter søknad om asyl (Arbeids- og inkluderingsdepartementet, 2007), altså gjelder dette i stor grad familiemedlemmene til mennesker som har blitt vurdert til å ha reell grunn til å få innvilget beskyttelse i Norge.

Videre vet vi at det per 1. januar 2010 bodde ca 150 000 personer med flyktningbakgrunn i Norge, noe som utgjorde rundt tre prosent av befolkningen. En fjerdedel av dem hadde familietilknytning til en primærflyktning (Statistisk Sentralbyrå, 2010).

Når det gjelder enslige mindreårige asylsøkere [EMA] er det behov for en oppklaring i forhold til familiegjenforening. Det er ikke mange EMA som blir familiegjenforent. En har trodd at familiegjenforening har vært motivet når det gjelder barn som søker asyl alene, og dette er grunnlag for ”ankerbarnteorien”, basert på antakelsen om at foreldre bruker sine barn ved å sende dem til land i Vesten for å sørge for opphold til resten av familien gjennom familiegjenforening (Engebrigtsen, 2002). Når en ser på statistikken viser det seg at fra 1996 av er kun fire prosent av EMA i Norge som får innvilget familiegjenforening (Eide & Broch, 2010), noe som indikerer at ankerbarnteorien ikke holder mål. Dette er en nødvendig presisering fordi ankerbarnteorien ofte dukker opp som et negativt argument når det er snakk om familiegjenforening.

Det er med utgangspunkt i de presenterte refleksjonene og teorier jeg senere vil gjøre drøftelser om funnene i undersøkelsen, men i det følgende vil jeg først presentere den metodiske tilnærmingen, min gjennomførelse av prosjektet og hva som kom fram i intervjuene med de unge. Møtene med de unge var både lærerike og engasjerende, og jeg lot meg imponere over deres åpenhet og vilje til refleksjon.

Metode

Valg av metode

Som sagt innledningsvis finnes det lite forskning som spesifikt omhandler de unges perspektiv på familiegjengenforening og ettersom jeg var opptatt av å se nærmere på hvordan denne gruppen unge mennesker selv formidler historien om familiegjengenforeningen sin og hvilken betydning denne har for dem, ble det naturlig å gjennomføre prosjektet som en kvalitativ studie. I bruken av fenomenologiske tilnærminger i kvalitativ forskning legges det vekt på deltakerens forståelse av egen erfaring og hvilken betydning deltakerne selv mener det de har erfart har (Langdridge, 2004; Spinelli, 2005). Jeg syntes dette var et egnet perspektiv da jeg var interessert i å få en bedre forståelse for hvordan unge mennesker opplever å ha vært gjennom en familiegjengenforening. Fortolkende fenomenologisk analyse er en fenomenologisk tilnærming til kvalitativ forskning som brukes i stadig flere forskningsprosjekter (Langdridge, 2007; Smith, Larkin, & Flowers, 2009). Jeg valgte å ta utgangspunkt i denne tilnærmingen fordi den er godt egnet til å utforske hvordan mennesker opplever egne erfaringer som har vært av spesiell betydning for dem (Smith, et al., 2009).

Fortolkende fenomenologisk analyse [IPA]

Det teoretiske grunnlaget for fortolkende fenomenologisk analyse, eller Interpretative Phenomenological Analysis (heretter kalt IPA), er i stor grad hentet fra filosofiske retninger som fenomenologi, hermeneutikk og idiografisk tenkning (Smith et al., 2009). Det som kjennetegner forskning i tråd med IPA er at en går inn for å få utdypende beskrivelser, helst detaljerte skildringer, av den menneskelige erfaringen en utforsker og forskeren tilstreber å holde seg nært til fenomenet slik det trer fram når data gjennomgås for å få et bilde av hva det gjelder (Smith et al., 2009). Erfaring defineres av Smith et al. (2009) som en kompleks prosess av meninger og perspektiver som er nært knyttet til den relasjonen et menneske har til verden. Altså er erfaring et menneskes opplevelser i verden, sett fra dette menneskets perspektiv. Videre kjennetegnes forskning med utgangspunkt i IPA av at det fokuseres på det særskilte. Det vil si at forskningen vil handle om spesifikk erfaring, personlig opplevelse og en detaljert gjennomgang av sak for sak, uten å gjøre generaliseringer ut over det fenomenet og de menneskene som er i fokus for undersøkelsen (Smith et al., 2009; Smith & Osborn, 2008).

I analyseprosessen vil en ved bruk av IPA erkjenne at forskeren ikke kan unngå å fortolke, men forskeren anbefales å holde seg til de termer og ord som er knyttet til fenomenet og unngå forhåndsdefinerte temaer i analysen av data (Smith et al., 2009). Analysen beskrives som en kompleks relasjon mellom den som analyserer (forskeren) og det som blir analysert (datamaterialet), hvor en i tillegg til å beskrive det som trer fram, også forsøker å finne ut av hvilken betydning det kan ha. Analysen av data er tosidig i den forstand at deltakeren forsøker å gi uttrykk for sin forståelse av en erfaring, mens forskeren igjen forsøker å forstå hva det er deltakeren formidler (Smith & Osborn, 2008). Det som er vanlig prosedyre ved bruk av IPA er å ta utgangspunkt i personlige beretninger om et fenomen, gjerne i form av dagboknedtegnelser eller dybdeintervju. Datamaterialet blir så utforsket og beskrevet. Forskning basert på IPA er ofte ikke teoridrevet, men har gjerne utgangspunkt i noe forskeren interesserer seg for (Smith, et al., 2009).

Smith et al. (2009) oppfordrer forskeren til å gjøre seg kjent med egne erfaringer med det valgte tema for å være bevisst sine egne forforståelser, noe som ofte er en del av kvalitetssikringen ved bruk av kvalitative forskningsmetoder (Postholm, 2010). Derfor har jeg valgt å gjøre rede for mine erfaringer innledningsvis og det tas opp som et eget punkt i diskusjonen. Smith et al. (2009) oppfordrer også forskeren til å gjøre seg kjent med litteraturen på feltet før en starter sin datainnsamling for å få oversikt, samtidig som en må forsøke å frigjøre seg fra sine forforståelser og ha et åpent sinn når man samler inn data og analyserer det. Jeg satte meg på forhånd inn i noe av litteraturen knyttet til familiejenforening og ungdom, men etter som funnene trådte fram ble det aktuelt å sette seg inn i annen litteratur også, for eksempel aspekter ved separasjon og identitet.

Fordi IPA som tilnærmingen til forskning egner seg god til å komme i dybden av andre menneskers forståelse og fordi det var nettopp det jeg ønsket å gjøre i dette prosjektet var det for meg et egnet valg av metode. Jeg har forsøkt å holde meg til de retningslinjene og ideene jeg nå har presentert (Langdridge, 2007; Smith et al., 2009; Smith & Osborn, 2008) og vil beskrive min anvendelse av metode i de følgende avsnittene.

Prosedyre

Rekruttering og datainnsamling

Ved bruk av kvalitative metoder blir ofte informantene rekruttert ut i fra at de har gode forutsetninger for å gi informasjon om fenomenet som utforskes (Langdridge, 2004). Jeg

hadde ingen direkte tilgang til informanter, og henvendte meg til andre som kunne hjelpe meg med det. Det første jeg gjorde var å sende en standard e-post (vedlegg A) med kort informasjon om prosjektet og en forespørsel om å sette meg i kontakt med potensielle deltakere, eller å gi videre min kontaktinformasjon. I tillegg etterspurte jeg informasjon eller tips om hvor jeg kunne henvende meg. Den standard e-posten ble sendt til ulike interesseorganisasjoner og tiltak som Byomfattende senter for enslige mindreårige flyktninger (BYMIF), Selvhjelp for innvandrere og flyktninger (SEIF), Mental helse, Ung muslim og Røde kors. Den ble også sendt til flesteparten av Oslos videregående skoler og for eksempel UDI, Larvik læringssenter, Antirasistisk senter og Ungdomshuset Riverside. Enkelte svarte aldri, på tross av flere forespørsler, andre ga nyttig informasjon eller gjorde det mulig for meg å komme i kontakt med deltakerne. Gjennomgående for de tilbakemeldingene jeg fikk var at prosjektet hørtes spennende ut og at det var et viktig område å vite mer om. Enkelte steder fulgte jeg opp ved å ringe eller møtte opp personlig. Noen steder ble det hengt opp oppslag med forespørsel om deltakelse, med ingen ble rekruttert på den måten. Grunnen til å gå ut så bredt var for å få oversikt over feltet og tilbudene i Oslo, for å få finne ut hvordan jeg skulle komme i kontakt med potensielle deltakere og for å få tak i så mange deltakere som mulig. Inklusjonskriterium var at deltakerne skulle være mellom 16 og 23 år, de skulle ha vært gjennom en familiegjenforening som følge av adskillelse i familien på grunn av flukt fra krig, uro, konflikt eller katastrofe og de skulle komme fra land utenfor Vesten. Etter hvert som det viste seg vanskelig å få tak i jenter som passet inn i denne kategorien valgte jeg, etter å ha konferert med veileder, å kun inkludere gutter.

Jeg kommer ikke til å gå nærmere inn på hvilke steder jeg har rekruttert deltakere fra av hensyn til deltakernes anonymitet, men jeg skal si noe om hvordan jeg kom i kontakt med dem. En av ungdommene henvendte seg til meg etter å ha fått videresendt forespørselen jeg hadde sendt ut via e-post. Jeg kom deretter i kontakt med tre ungdommer som følge av at en tredjepersoner som kjente til prosjektet satte oss i kontakt. Av disse fire stilte to av dem opp til intervju. De andre to trakk seg med begrunnelse i at de ikke hadde tid eller lyst. Jeg fikk inntrykk av at de til en viss grad ikke ønsket å la seg intervju fordi temaet kunne bli vanskelig å snakke om. Resten av deltakerne ble rekruttert fra aktivitetssentre for ungdom i Oslo. Der hadde jeg gjort avtale med de ansvarlige på forhånd og møtte opp selv for å komme i kontakt med de unge. Jeg henvendte meg direkte til ungdommene jeg møtte og fortalte hvorfor jeg var der og at de kunne si i fra til meg hvis de ønsket å stille opp til intervju. De fleste jeg snakket med som passet til inklusjonskriteriet var positive til å la seg intervju og

det oppsto en situasjon hvor enkelte som var bedre i norsk enn andre forklarte på sitt morsmål hva prosjektet handlet om, og de oppfordret hverandre til å delta. Intervjuene ble gjort over en periode på ca en måned og jeg fikk inntrykk av at ungdommen på enkelte steder hadde snakket med hverandre om intervjuene. Flere kjente til meg og prosjektet og jeg kunne få henvendelser fra ungdommer som ønsket å stille opp når jeg kom for å møte deltakere jeg allerede hadde avtaler med. Jeg gjorde avtaler med ti ungdommer gjennom å selv ta kontakt på denne måten og fikk intervjuet fem av dem. Årsaken til at noen ikke stilte opp var at de hadde glemt avtalen, var opptatt eller hadde blitt syk. Jeg sendte etter hvert en påminnelse på SMS i forkant av avtalene, noe som førte til færre bomturer for min del. Jeg hadde avtaler med to stykker om at jeg skulle ta kontakt hvis jeg trengte flere deltakere. Det ble ikke aktuelt fordi jeg mente det var tilstrekkelig med de syv deltakerne jeg fikk gjort intervju med. Derfor ekskluderte jeg også noen av de som henvendte seg til meg når jeg kom for å gjøre avtalte intervjuer. Grunnen til å sette stopp ved syv deltaker var fordi ansees for å være et tilstrekkelig antall i en kvalitativ undersøkelse (Langdridge, 2007; Smith et al., 2009) og fordi det ville bli en for omfattende og tidkrevende analyseprosess for dette prosjektets omfang og formål. I tillegg virket materialet å være mettet på det tidspunktet og lite nytt var kommet fram i de siste intervjuene.

Intervjuene ble gjennomført på steder hvor deltakerne ofte oppholder seg, til tidspunkter som passet for dem. Dette ble gjort for at det skulle bli enkelt å få dem til å møte opp og for at de skulle være i kjente omgivelser som kunne bidra til at intervjusituasjonen ble mer avslappende for dem. Deltakerne fikk med seg et informasjonsskriv for både deltakere og foreldre (vedlegg B) og de informerte på forhånd foreldrene sine om deltakelsen. Deltakere under 18 år måtte ha med skriftlig samtykke fra foreldre (vedlegg 4). Alle deltakerne fikk et gavekort på 200 kroner for deltakelsen, selv om flere ga uttrykk for at de ville deltatt uansett og et par av dem ble rekruttert før det ble klart at de skulle få gavekort for deltakelsen.

Under hele rekrutteringsprosessen tok jeg meg og tid til å snakke med de som har kontakt med disse ungdommene til vanlig. Jeg hadde uformelle samtaler med frivillige og ansatte der hvor jeg møtte deltakerne og med dem som hjalp meg å komme i kontakt med deltakerne. Før jeg møtte deltakerne hadde jeg telefonsamtaler og e-post korrespondanse med personer som var ansvarlige på de stedene jeg oppsøkte, og på et av stedene hadde jeg et møte for å gi informasjon til de ansatte for at de skulle vite hva prosjektet handlet om og for at de skulle kunne rekruttere aktuelle ungdommer. Mange ga uttrykk for engasjement og interesse for prosjektet, men formidlet gjennomgående en beskyttende holdning ovenfor ungdommene.

Jeg fikk kritiske spørsmål om hvordan jeg skulle ivareta de unge fordi flere mente intervjuene kunne bli krevende for de unge, og jeg fikk direkte instruksjoner om at jeg måtte være ærlig og fintfølende i møte med dem. Jeg fikk også gode råd og tips basert på deres erfaring med å arbeide med ungdom som i stor grad har innvandrerbakgrunn. Jeg opplevde det som nyttig å vite noe om hvordan deler av nettverket rundt deltakerne ser dem og det hjalp meg til å reflektere enda grundigere over etiske aspekter ved undersøkelsen, rekruttering og ivaretagelse av deltakerne. De som hjalp meg med å komme i kontakt med ungdommene ga uttrykk for at de gjorde det av personlig engasjement og interesse for prosjektet.

Semistrukturert intervju

Ved bruk av IPA er det viktig at en får rike beskrivelser, gjerne i form av dybdeintervju, hvor deltakerne har mulighet til å gjøre egne refleksjoner og å fortelle fritt om sin erfaring. Ved at jeg benyttet meg av semistrukturerte intervjuer med hver av deltakerne ble det mulig å forberede intervjuet samtidig som jeg kunne la meg lede av det deltakeren fortalte og var opptatt av.

Jeg utarbeidet først en intervjuguide (vedlegg 2). Den ble brukt som utgangspunkt for alle intervjuene, men på en fleksibel måte slik at den ikke skulle bli til hinder for at deltakernes historier skulle komme fram. Noe som er i tråd med Smith et al. (2009) sine anbefalinger. Det ble vektlagt at deltakerne skulle få tid og rom til å si så mye som mulig om det som var viktig for dem. Intervjuene varierte i lengde fra en halv time til halvannen, mye avhengig av hvor lenge deltakerne syntes det var greit å snakke og hvor mye de ønsket å fortelle. Jeg gjennomførte selv alle intervjuene. Etter hvert intervju gjorde jeg meg notater om inntrykk og assosiasjoner jeg hadde, om stemningen og kroppsspråk underveis i intervjuet. Dette viste seg å bli nyttig i bearbeidingen av materialet fordi det ble letter å huske hvordan intervjusituasjonen var og hvordan ting ble uttrykt.

Ingen av deltakerne hadde norsk som morsmål, men intervjuene ble likevel gjennomført på norsk. Denne vurderingen tok jeg med bakgrunn i at de fleste klarte å uttrykke seg godt nok på norsk når jeg møtte dem første gang. Enkelte ble tilbudt tolk, men ingen ønsket å benytte seg av det. Det ble viktig for meg å legge vekt på at vi forsto hverandre, noe jeg opplevde å ha fått til gjennom å spørre hvis noe var uklart og å omformulere meg om nødvendig.

Transkribering

I det transkriberte materialet valgte jeg å holde meg nært til det deltakerne sa fordi det ikke ansees å være nødvendig i fenomenologiske studier å være mer detaljert (Langdridge, 2004, 2007; Smith & Osborn, 2008). Eksempelvis ble svarreaksjoner som ”ja” eller ”mm” osv. ikke transkribert. Pauser og latter ble transkribert for å gi inntrykk av måten ting ble sagt på og hvordan stemningen i samtalen var. Det samme gjaldt uferdige uttalelser eller avbrytelser. Hendelser underveis i samtalen, som oppsummeringer fra intervjuer, historiefortelling eller lignende, ble kun referert til i parentes. Selv om ingen av deltakerne har norsk som morsmål, ble ikke grammatikkfeil, feil bruk av ord og lignende rettet på i særlig grad, da det ville være å fjerne seg for mye fra det som ble sagt (Auerbach & Silverstein, 2003). Jeg transkriberte selv alle intervjuene og underveis i arbeidet med å transkribere gjorde jeg meg notater, om tanker og assosiasjoner, som senere ble til hjelp i analysearbeidet.

Analyse av intervjuene

I bearbeidelsen av intervjuene forsøkte jeg i stor grad å følge Langdridge (2007) sin fire-steps guide til en tematisk analyse i tråd med IPA. Det første steget innebærer å lese teksten, altså de transkriberte intervjuene. Det kan gjøres flere ganger, samtidig som en gjør seg notater i margen om meningen en finner i sekvenser av intervjuet om kommentarer, assosiasjoner og tolkninger. Målet er å fange det som foregår i teksten. Andre steg er å notere seg tema som framtrer i teksten og å bearbeide notatene fra første steg til å bli mer meningsfulle og reflektere en bredere mening i det som fortelles. Her kommer fortolkningen av materialet mer inn. På dette stadiet er temaene ikke fastsatte. Steg tre innebærer å liste opp temaene i den rekkefølge de framkommer i teksten, for så å finne likheter mellom temaene og omorganisere dem på en mer hensiktsmessig måte. I omorganiseringen av tema skal en i følge Langdridge (2007) hele tiden vende tilbake til teksten slik at en ikke fjerne seg for mye fra det opprinnelige materialet. Fjerde steg er å lage en oversikt over temaene i en meningsfylt rekkefølge. Temaene får passende navn og knyttes til teksten i form av sitater, men er fortsatt mulig å endre. Når stegene er fulgt i gjennomgangen av det første intervjuet kan en velge å gjøre den samme prosedyren for hvert av de neste intervjuene, eller bruke listen med tema fra det første intervjuet i analysen av de andre. Det siste krever at en er oppmerksom på hvordan en underveis tilpasser og korrigerer de opprinnelige temaene, ved å gå tilbake for å se om

tilpasningene fortsatt er gjeldende for innholdet i de tidligere analyserte intervjuene. Dette gjør man til man har en liste med temaer som representerer alle intervjuene.

Jeg valgte å starte med et intervju som var rikt på informasjon og hvor deltakeren hadde vært flink til å uttrykke seg. Jeg gjorde dette fordi jeg ønsket å bruke temaene fra det første intervjuet videre i analysen av de neste intervjuene. Det første steget fulgte jeg som beskrevet, men kommentarene i margin var i stor grad oppsummeringer og stikkord om teksten hvor jeg hold meg nært det språket deltakeren brukte. I neste steg forsøkte jeg å knytte kommentarene fra første gjennomgang nærmere opp mot hva det kunne være uttrykk for i mer psykologiske termer som for eksempel, ”uttrykk for affekt” eller ”opplevelse av støtte”. Da jeg hadde gjort dette gjennom hele teksten laget jeg en liste over temaer som oppsummerte kommentarene mine fra steg to. Kommentarer som ikke så ut til å passe inn under noen temaer, eller temaer som inneholdt veldig få kommentarer ble tatt vekk. Temaene ble på dette tidspunktet ikke delt i nivåer men utgjorde tolv tentative grupperinger av tema med referanser til teksten i form av stikkord. I denne delen av analyseprosessen gikk det som skal utgjøre steg tre og fire noe over i hverandre. Jeg organiserte temaene mer hensiktsmessig og arbeidet med å få dem i en meningsgivende rekkefølge ved å gå tilbake i teksten for å se om organiseringen fortsatt stemte overens med det som hadde kommet fram i teksten. Navnene på temaene ble bearbeidet gjennom hele prosessen med å analysere materialet. Da jeg tok for meg det neste intervjuet fulgte jeg samme prosedyre som i gjennomgangen av det første intervjuet, men jeg valgte å ta utgangspunkt i listen med temaer jeg allerede hadde utarbeidet. Mange av temaene var gjeldende for det andre intervjuet og, men det kom også fram nye temaer, som for eksempel ”løsrivelse”. Jeg ønsket ikke å fjerne noen tema fra listen før jeg hadde vært gjennom alle intervjuene, men noen temaer ble lagt til og andre ble justert etter som jeg fulgte samme prosedyre for alle intervjuene.

Til slutt hadde jeg en oversikt med tema og tilhørende stikkord fra hver av deltakerne og det ble etter hvert veldig tydelig hvordan deltakerne i sine beretninger skiller mellom tiden før og etter familiejenforeningen. De tre overordnede temaene tok form som tre kronologisk temaer og fikk undertemaer som illustrerer det som er karakteristisk ved de tre tidsperiodene, før, under og etter familiejenforeningen. Deretter gikk jeg tilbake til tekstene og tok ut sitater som var passende og som underbygget temaene.

Etiske vurderinger

Ivaretagelse av deltakerne var fra første stund en prioritet, spesielt fordi det gjelder unge mennesker og fordi tema kunne bli vanskelig å snakke om. Holdningen var hele tiden at deltakerne er viktige bidragsyttere og at dette skulle være en så god opplevelse for dem som mulig. Framgangsmåten for å få tak i deltakere er beskrevet mer i detalj under avsnittet om rekruttering. Det samme gjelder selve intervjusituasjonen, som er beskrevet i avsnittet om semistrukturert intervju. Deltakerne og deres foreldre fikk et informasjonsskriv om prosjektet som var på norsk og engelsk (vedlegg C). Deltakerne fikk også muntlig informasjon om at formålet med prosjektet var å få kjennskap til hvordan det er for ungdom å bli familiegjennforent. De ble også informert ved flere anledninger om frivillig deltakelse og at de kunne trekke seg når som helst eller la være å svare på spørsmål. Et samtykkeskjema for deltakerne og de foresatte, dersom deltakeren var under 18 år (vedlegg D), ble utarbeidet og gitt til deltakerne. Alle samtykket til lydopptak av intervjuet. Lydopptakene og de transkriberte intervjuene har blitt oppbevart som krypterte filer. Samtykkeskjema og annen gjenkjennbar informasjon som genogram har blitt oppbevart i låst journalskap. I tillegg er anonymiteten til deltakerne blitt forsøkt å opprettholdes så godt som mulig i presentasjon av deltakere og funn, som diskutert i avsnittet om presentasjon av funn

Prosjektet har blitt vurdert og godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste [NSD] (vedlegg E). Godkjenningen ble gjort på bakgrunn av prosjektbeskrivelse, informasjonsskriv, samtykkeskjema, intervjuguide og personlig kontakt med saksbehandler. Etter en nøye vurdering fra NSD ble det gitt unntak fra regel om samtykke fra tredjepart, altså foreldre, der hvor omstendighetene skulle tilsi at det ville være riktig for deltakeren. Dette ble benyttet ved en anledning. I samråd med NSD og veileder ble det vurdert at det ikke var nødvendig å søke Regional etisk komité (REK) fordi prosjektet ikke omhandler medisin- eller helseopplysninger. Det skal også være sagt at jeg fikk økonomisk støtte til prosjektet gjennom stipend fra Osloforsking, et samarbeid mellom Oslo kommune og Universitetet i Oslo (Universitetet i Oslo, 2011). Men det har ikke blitt lagt noen føringer for gjennomførelsen og presentasjonen av undersøkelsen av den grunn.

Funn

Deltakerne i undersøkelsen

Syv mannlige deltakere fra 16 til 21 år ble intervjuet. De kommer fra land i Midtøsten og land i Afrika. For å bevare deres anonymitet blir de ikke beskrevet individuelt, spesielt med tanke på at flere av deltakerne ble rekruttert gjennom andre som vil kunne kjenne dem igjen. Alle deltakerne har blitt familiegjenforent, men på ulike måter og med ulikt utgangspunkt. Noen av deltakerne bodde allerede her i landet før familiegjenforeningen, enten alene eller med en forelder. De fleste har kommet hit som følge av gjenforening med en referanseperson, da som regel foreldre, men også søsken. De fleste reiste hit alene, mens noen kom sammen med deler av familien. Mange har slektninger som også bor i Norge, andre steder i Europa eller i USA. Et par av deltakerne har mistet en av foreldrene sine som følge av sykdom eller ulykke. Adskillelsene deltakerne hadde fra sine familiemedlemmer varte mellom fire og ti år, og noen av deltakerne hadde aldri tidligere, eller svært få ganger, sett den de ble gjenforent med. Flere av deltakerne ble del av familier med steforeldre og halvsøsken. Ingen av deltakerne har reist særlig mye rundt før de kom til Norge, men noen av dem har bodd i andre land enn hjemlandet sitt. Da gjerne land i nærheten av hjemlandet. Enkelte har ikke kontakt med hele, eller deler av, familien sin i dag og flere bor nå for seg selv. Samtlige går enten på skole eller er i jobb og mange har valgt yrkesfag.

Framstilling av funn

Etter hvert i analysen av datamaterialet ble det tydelig at det var tre perioder i deltakernes liv som sto klart fram og skilte seg fra hverandre. Dette ble grunnlaget for organiseringen av data og temaene er derfor kronologisk delt inni hovedtemaene; tiden før familiegjenforeningen, tiden fram mot gjenforeningen og selve gjenforeningen, og tiden etter familiegjenforeningen. De ulike temaene som trådte fram i bearbeidelsen av intervjuene ga best mening når det ble organisert ut ifra kronologiske hovedtemaer og undertemaer for det karakteristiske ved de tre periodene. Deres historier handlet gjennomgående om dem selv, om familien og samfunnet de levde i, men det de fortalte varierte ut i fra hvilket tidspunkt i livet de snakket om; før, under eller etter familiegjenforeningen. Derfor har jeg også holdt meg til en slik struktur og vil presentere det kronologisk.

I presentasjonen av funnene forsøker jeg å fortelle en sammenfattende historie slik den ble fortalt av deltakerne, samtidig som mine fortolkninger unektelig vil bli en del av denne presentasjonen. Jeg ønsker både å gi en beskrivelse av hva deltakerne har fortalt, men også sette ord på hvilken betydning det kan ha hatt for dem. Mot slutten av hvert tema sier jeg noe mine refleksjoner over det som har blitt tatt opp. En skal være forsiktig med å generaliseres funnene til å gjelde ut over gruppen med ungdommer jeg snakket med, men det er sannsynlig at flere har hatt samme type opplevelser og at fagfolk som arbeider med gjenforeningsfamilier kan ha glede av dem.

Hvert tema har sitater fra intervjuene for å underbygge gyldigheten i temaet og det som blir tatt opp. Sitatene knyttes ikke til deltakeren, fordi det ville blitt for lett å gjenkjenne dem, men jeg har tatt sitater fra alle deltakerne og i alle temaene er det sitater fra flere deltakere. Med hensyn til deltakernes anonymitet ønsket jeg ikke å tallfeste hvor mange deltakere som sier hva, men heller indikere hvor mange det gjaldt ved å bruke ord som få, mange eller alle. Det viktige er å fange essensen av innholdet og meningen i det deltakerne sier, ikke frekvensen (Smith & Osborn, 2008). Undersøkelsens funn utgjør det følgende.

Livet før gjenforeningen

Livet før familiegjenforeningen ble beskrevet av alle, men i ulik grad, som annerledes enn det livet de fikk etter gjenforeningen og det livet de lever nå. Dette handlet både om situasjonen slik den var der de bodde, situasjonen i familien eller hvordan de beskrev seg selv og hvordan de hadde hatt det på den tiden. Mange av deltakerne hadde bodd i hjemlandet, eller land i nærheten, fram til de reiste til Norge for å bli gjenforent med referansepersoen her. Mange hadde bodd med slektninger og noen hadde bodd med enten mor, far eller på barnehjem. Deltakerne fortalte om flere aspekter ved tilværelsen i tiden før gjenforeningen som har vært utfordrende for dem eller vanskelig, men noen la også vekt på at de hadde det bra og trivdes med det livet sitt. Ingen fortalte om tiden før gjenforeningen som bare negativ, men sammenlignet med framstillingen av hvordan livene deres ble etter familiegjenforeningen, så var det for de fleste en forbedring. Dette handlet gjerne om at de da fikk noen eller flere å støtte seg til, eller at de slapp belastningene og savnet som preger denne første perioden, perioden før gjenforeningen.

Situasjonen som preget livet før familiegjenforeningen

Alle deltakerne fortalte om landene de kommer fra og hvordan det var der. Det ble tydelig hvordan dette er steder som er forskjellig fra Norge, noe flere påpekte, men mange fortalte også om krig, nød og et meget strengt styresett. De fortalte at det finnes andre syn på religion og kvinner i deres hjemland enn det som er rådende i Norge, og noen fortalte om en ”øye for øye, tann for tann”-tenkning i hjemlandet som en kilde til utrygghet, fordi det førte til at en måtte være på vakt ovenfor menneskene rundt seg i veldig stor grad. Flere av deltakerne hadde opplevd nød, for eksempel mangel på mat, og enkelte fortalte om faren for å bli drept nærmest når som helst eller som følge av meninger de måtte ha. Det var flere som fortalte om dårlige skole- og helsetilbud, og flere ga uttrykk for å ha følt seg ufri eller undertrykt. Disse beskrivelsene var preget av hvor vanskelig det ble for dem og familien å leve med en samfunnsform hvor en enten er overlatt til seg selv eller reguleres av et strengt regime.

”Alt gjøres med tvang [...] jeg vil ikke bli tvunget. Det kan koste mitt liv, men jeg vil ikke bli tvunget.”

”Vi kunne ikke leve i [afrikansk land] for det var vanskelig, eller, det var nesten umulig, og i landet vårt er det krig, og vi kunne ikke dra tilbake dit.”

Situasjonen i hjemlandet ble også framstilt slik av de som hadde tilbrakt det meste av livet sitt i Norge. Det kan bety at de husker veldig godt fra da de selv bodde der, eller andre kan ha fortalt dem om det. Muligens er dette noe de har snakket om i familien.

”For i hjemlandet er det sånn at du blir drept når du går i gata”

I tillegg var det gjennomgående at de brukte forklaringer som nød, krig eller fare når de sa noe om årsaken til splittelsen i familien, samtidig framsto det som at deltakerne visste lite om hvorfor familiemedlemmene faktisk var blitt adskilte, hvorfor det ble slik i deres familie og hvordan det faktisk hadde funnet sted.

”Jeg var barn jeg husker ikke en shit som skjedde der eller, jeg var barn. Og moren min hun reiste til [et annet land] for vi hadde ikke nok mat og alt det der, så hun reiste.”

Deltaker: *”Jeg fikk ikke den informasjonen. Det var bare, du skal dra, vet du, man satt i en bil på morgenen og dro der i fra. Jeg husker ikke en gang hvordan det så ut der.”*

Intervjuer: *”Hva tenker du var grunnen til [å reise] til Norge?”*

Deltaker: *"Det var krig der, du vet, det var derfor. Så jeg kunne ikke bli der. Du vet, starte på nytt"*

Det deltakerne fortalte ga et inntrykk av at flere av deltakerne kom fra steder hvor det var mange av omstendighetene som var belastende for dem og familien. De kom fra land preget av nød og konflikt eller strenge regimer og liten frihet. Det de fortalte kan være uttrykk for at de så tilbake på det som var verst med den tiden, som de er glade for å slippe i dag. Omstendighetene deltakerne beskrev hadde gitt dem og familiene deres dårlige kår, og så ut til å ha skapt usikkerhet, gjort tilværelsen ustabil og ført til splittelsen i familien. Å vokse opp i slike omgivelser, eller å vite at en har familiemedlemmer som lever slik, må tenkes å være belastende. Kanskje spesielt for barn som ofte får med seg mye, men som ikke alltid forstår det de får med seg.

Selvstendige barn med ansvar for seg selv

Ut over omstendighetene som flere av deltakerne skildret, var det mange av dem som også ga uttrykk for å ha vært preget av sin egen livssituasjon. Det ble beskrevet opplevelser av å ha følt seg til bry for dem en bodde hos eller at en hadde blitt nødt til å flytte til andre slektninger som bedre kunne ta vare på en.

"Jeg ..følte meg litt til bry for familien min [...], og jeg var lei av livet mitt i hjemlandet, for folk forsto ikke meg, folk respekterte meg ikke.."

Andre igjen var opptatt av at de ikke hadde muligheten til å utrykke seg fritt. Flere fortalte at de måtte stå på egne ben og være selvstendige fra de var små av. Dette gjaldt både overlevelse, i form av å skaffe mat og holde seg i live, men også det å lære seg å stole på seg selv og ta avgjørelser på egen hånd, fordi det ikke har vært noen en kunne støtte seg til.

Deltaker: *"Før da måtte jeg lære meg alt selv. Jeg måtte si til meg selv, er dette feil eller er det du gjør riktig? Og det var noen ting som jeg ikke turte å spørre faren min om en gang. Jeg tenkte han kom til å klikke."*

Intervjuer: *"[...] Hvordan ville det vært for deg hvis dere ikke hadde blitt gjenforent?"*

Deltaker: *"Det hadde vært vanskelig egentlig. Jeg hadde måttet klare meg selv hele tiden"*

"Når jeg var seks år brukte jeg å gå til byen å handle for mamma, og komme hjem og være med på å lage maten. Uten at hun sier til meg, ja gjør ditten, gjør datten"

Flere ga uttrykk for at de opplevde tiden før familieegjenforeningen som vanskelig og flere ga på mange måter uttrykk for å ha vært ensomme. De fleste var blitt tatt vare på av slektninger eller andre, men alle formidlet en bevissthet om at de hadde foreldre et annet sted og at de tenkte på å være sammen med dem. Enkelte ga også uttrykk for å ha hatt triste tanker som både handlet om egen situasjon slik den var før og mulighetene de så for seg videre i livet.

”Jeg pleide å tenke mye sånn, ja, det er ikke vits å leve i livet. Hva er vitsen da, og sånn”

”Man har ingen støtte, ingenting, man orker ikke å gjøre noen ting, man er lei av livet...så, hvis man ikke..nei, altså, man har ingen som bryr seg om deg, for man vet at det er bare foreldrene dine i den her verden som bryr seg om deg.”

Det som var framtrepende med mange av deltakernes skildringer var at situasjonen framsto som ustabil. Det var ikke gitt at en kunne bli værende der en bodde og det var ikke gitt at situasjonen kom til å fortsette slik den var, samtidig som det heller ikke var en særlig god situasjon. På flere vis kom deltakerne med skildringer av en opplevelse av å mangle noe, for eksempel støtte eller stabilitet, noe som er viktige beskyttende faktorer i barns utvikling og fravær av dette kan ha uheldig konsekvenser for utviklingen.

”Det var noe i livet som var borte”

Alle deltakerne fortalte at de tenkte på familiemedlemmene de var adskilt fra og mange sa at de ofte tenkte på å treffe dem igjen. De fleste hadde blitt adskilt fra en eller begge foreldrene sine, men flere hadde også blitt splittet fra søsknene sine. Enkelte ga tydelig uttrykk for at de hadde savnet foreldrene sine.

”Alltid har jeg tenkt, når skal jeg se foreldrene mine igjen”

Flere fortalte at de hadde vært bekymret for at det skulle skje noe med mennesker de bryr seg om. For mange var dette en reel problemstilling og en belastning.

”Mange tenker mye på familien, for det skjer mye trist i hjemlandet. [...] vi visste de kunne dø når som helst. Det kan skje i dag, det kan skje i morgen”

Deltakerne fortalte om savn og lengsel etter å treffe igjen den eller de menneskene de var blitt separert fra. Dette var ikke nødvendigvis overskyggende i det daglige livet, men det ble beskrevet som følelser og tanker som var der hele tiden. Savnet og lengselen kom tydeligst fram hos de som levde både uten mor og far, og hos de som hadde en mer ustabil omsorgssituasjon.

”Man lager bråk og, du vet, man savner jo foreldrene sine, og gjennom å savne dem, man vil jo ikke si det, men viser det. Man er sint hele tiden.”

Intervjuer: *”Hvordan var det da for deg når hun dro?”*

Deltaker: *”Trist. Jeg gråt husker jeg. Da var jeg liten gutt, så dagen etter, så hadde jeg glemt det. Jeg tror jeg merket at det var noe i livet som var borte, så når jeg fikk henne igjen, så merket jeg, det der du manglet, det var jo [henne]. Etter at hun var reist da var jeg alene.”*

Savnet og lengselen som kommer fram her kan ha vært et uttrykk for hvor viktig den nærmeste familien er og hvor vanskelig det kan være å leve uten den. Adskillelsen fra familiemedlemmer som disse unge beskrev at de hadde fått erfaring med så også ut til å ha gjort sterkt inntrykk på dem. Noe som også var gjeldende for dem som ikke nødvendigvis hadde hatt særlig kontakt med personen de var blitt adskilt fra, men ønsket å bli gjenforent med. Muligens er vissheten om at en har familiemedlemmer et annet sted nok til at et barn vil savne dem og ønsker å ha kontakt.

En fin tid - men med vanskelige valg

Det var som nevnt tidligere ikke slik at tiden fram til familieforeningen kun var tung og fylt med utfordringer. Alle deltakerne hadde noe positivt å si om hvordan de hadde det før gjenforeningen og om hvordan de hadde det da. For eksempel reflekterte en av dem over at det må være kjedelig å være barn i Norge sammenlignet med der han kommer fra. Andre igjen la vekt på at det hadde vært et godt liv som en kunne sette pris på, blant annet på grunn av venner og fritidsaktiviteter.

”Det var bra. For jeg hadde mange venner”

”Jeg synes det var gøy å være barn i Afrika, for her i Norge synes jeg det er kjedelig [...] her er det mye lek. Der nede, barn liker jo å leke voksne, men der er jo barna ordentlig voksne”

Det var også flere som fortalte at de hadde mennesker de var svært glade i og nært knyttet til. Dette betød for noen at det ble vanskelig da de skulle gjenforenes, fordi det innebar også å reise fra betydningsfulle personer i livene deres. Flere har derfor vært i et dilemma, hvor det å gjenforenes med noen en er glad i betyr å forlate andre en har kjær. En av deltakerne fortalte at dette var grunnen til at han utsatte å reise, mens andre sa at de ikke ville dra.

”Jeg hadde stor avhengighet av tanten min og det miljøet jeg bodde i, men det var sånn at når jeg gikk på skole til andre byer og gikk til universitetet, så ble jeg mer kjent med verden og så ble jeg litt myndig. Og da kunne jeg forlate dem og kunne gå etter mitt ønske”

”Jeg likte ikke at jeg skulle reise til hit.. fordi, jeg gråt da. Når jeg husker, jeg gråter [...] Jeg savner det, jeg savner henne så”

Det var mange som kunne se tilbake på positive sider ved barndommen sin, som å ha et vanlig liv hvor en kan gå på skole og være et vanlig barn, eller det å ha mennesker de var nært knyttet til som de fortalte at de fortsatt savnet. Så selv om tilbakeblikket ofte var preget av at tiden før gjenforeningen var negativ, så var det også gleder og positive sider ved det.

Gjenforeningen og tiden fram mot den

Selve gjenforeningen var noe alle husket mye fra. De ga detaljerte beskrivelser og fortalte små historier fra den dagen de ble gjenforent, eller om tiden fram til familiegjenforeningen. Det var tydelig hvordan gjenforeningen var en erfaring som har gjort veldig inntrykk på dem. Alle fortalte om sterke følelser knyttet til øyeblikket da familiegjenforeningen fant sted og alle ga uttrykk for å ha vært veldig glade den dagen. Samtidig som de fortalte om familiegjenforeningen som noe mer enn det ene øyeblikket da de faktisk møtte hverandre. Gjenforeningen startet da søknadsprosessen ble satt i gang, noe som igjen ble starten på en lang venteperiode og mye byråkrati for flere.

”Det var en veldig lang prosess [...] men jeg fikk det til, til slutt”

Tiden fram mot familiegjenforening hadde vært ulik for flere av deltakerne. Noen av dem hadde alltid hatt muligheten til å familiegjenforenes, andre hadde blitt kontaktet av en forelder som de ikke hadde sett på lenge, men som nå ønsket å få sønnen sin til Norge. Andre igjen hadde selv tatt initiativet, mens en av dem ikke en gang visste at familien var på vei til Norge før det skjedde. På tross av de ulike foranledningene til gjenforeningene, så markerte igangsettelsen av søkeprosessen til familiegjenforening et vendepunkt for flere. Det var da det begynte å skje noe, og det er da savnet ble tydelig og håpet om gjenforeningen kunne bli en realitet.

Intervjuer: *”Hva var det du tenkte på da? Hvordan var det inni deg når du tenkte på det at- ”*

Deltaker: *"- nå skal du bli, du skal bli.. gjenforent"*

Intervjuer: *"Det gikk du og tenkte på?"*

Deltaker: *"Ja, det var alt det jeg tenkte på"*

Deltakerne hadde i varierende grad selv tatt del i prosessen med å få til familiegjenforeningen. Enkelte gjorde nesten alt selv og fikk kanskje litt hjelp av en slektning eller andre. Noen var i liten grad delaktige ut over, for eksempel, å bli med til ambassaden, mens et fåtall ikke var klare over hva som skulle skje.

"Det eneste jeg gjorde var å gå på skolen og være ute og leke"

De fleste hadde bidratt med noe. Deltakerne fortalte om å bli intervjuet av myndighetene eller at de hadde måttet reise ambassaden og lignende for å signere parirer og vise fram dokumenter. For de av deltakerne som hadde gjort mye selv, virket det å ligge en form for stolthet i hva de til slutt oppnådde og hadde fått til.

"[Jeg gjorde] ikke alt, de hjalp meg og sånn, men jeg måtte gjøre det meste [...] jeg gjorde mitt også (smiler)"

For flere ble ventetiden lang og møtet med systemet ble for flere en krevende utfordring. I deltakernes beskrivelser kan en nesten få inntrykk av at de nærmest levde i et vakuum, hvor det meste handlet om å få gjennomført familiegjenforeningen.

Deltaker: *"Jeg vet at det var faren min, men de tok intervju, pluss DNA og alt det der. Og jeg ventet 2 år."*

Intervjuer: *"Men hvordan var det å gå og vente på å bli gjenforent med faren din?"*

Deltaker: *"Det var så dårlig. To år.."*

"Det var en veldig lang prosess og vanskelig prosess, men jeg fikk det til, til slutt. [...] Det var mye fram og tilbake, jeg måtte, jeg bodde ikke i [hovedstaden] og det er 8 timers busstur dit, så for eksempel, jeg måtte..ta, en gang i måneden, ta bussen til hovedstaden, levere papirer og..eh..det er ikke liksom halvtime å kjøre fra et sted til et annet sted, for eksempel man må sitte to timer i kø for å komme fram til ambassaden og..eh..det var..ja, det var veldig mye [...] og det var vanskelig."

En kan kanskje si at familiegjenforeningen startet i det søkeprosessen startet. Fram til da hadde gjenforeningen vært et ønske, men med søknaden var prosessen i gang for alvor, noe som førte til en ventetid på flere år for mange av deltakerne. Det inntrykket jeg fikk da jeg intervjuet dem var at det skjedde et skifte i historien deres når de fortalte om tidspunktet da gjenforeningen ble initiert. Da snakket de ikke lengre om hvordan ting var før, men mer om

hvordan ting ble som de er i dag. I tillegg til at prosessen for flere var lang og byråkratisk, så kom det og fram spor av stolthet og en følelse av oppnåelse hos flere av deltakerne. Dette gjaldt også oppnåelser som å ha gjennomført reisen til Norge på egen hånd.

Store forventninger til det en har i vente

Da familiegjengenforeningen var et faktum og nært forestående åpnet det opp for noe nytt, og mange fortalte om ønsker, forhåpninger og forventninger de hadde til gjengenforeningen. For flere var dette også en sjanse til å gjøre noe annet i livet sitt, ikke bare en mulighet til å møte familien sin.

”Dette var en strålende mulighet for å få et nytt liv. Et bedre liv. Her i Norge”

Men det var tydelig at det viktigste for de fleste av deltakerne var å få treffe den eller de familiemedlemmene som de hadde ventet på at de skulle bli gjengforent med. Det var knyttet mye håp til gjengenforeningen, og i noe av det som ble sagt kunne det høres ut som at deltakerne ønsket å møte en som kunne fylle behov for både omsorg og trygghet. For flere kan det ha handlet om å håpe på at ting skulle bli annerledes for dem nå. Mye handlet nok også om forventninger til hva som skulle skje.

”Jeg eh..så for meg et... trygt hjem. Forståelse og at de skal... like meg som jeg er [...] At hun kan være de tingene som ikke har vært i livet mitt, den støtten, den varmen av morskjærligheten, omsorgen som et barn trenger”

Fortellingene om tiden fram mot gjengenforeningen var i stor grad preget av forventning. Noe av det handlet om forventninger til hva de kunne vente seg i Norge, men det var vel så mye forventning knyttet til den eller de personene som deltakerne ble gjengforent med. De fortalte at de ønsket å bli kjent med den de skal møte, å finne ut hvem dette var og hvordan de hadde sett for seg møtet på forhånd. Gjengenforeningen representerte noe nytt og spennende på flere måter.

”Du har en stor vilje for å se faren din, for å vite hvordan han er. Hva slags personlighet har han. Hvordan ser han ut”

”På den andre siden er man spent på å møte en person som man aldri har sett. Når man går til et møte, et intervju, er man litt spent, man kjenner kanskje ikke personen og man kommer kanskje aldri til å se hverandre igjen. Men du vet at du skal til en person og du vet at dere skal bo sammen, og du har aldri sett, og det er [forelderen] din, så man blir mer spent”

I de fleste deltakernes tilfeller ble tiden fram mot gjenforeningen beskrevet som en tid forbundet med forventninger, håp og lengsel. Ikke nok med at de nå skulle få møte personer de hadde lengtet etter og savnet, men flere har nok også knyttet forhåpninger til hva denne, eller de personene kunne gi av, for eksempel omsorg. I tillegg så det ut til at familiegjenforeningen også representerte mange nye muligheter, og det framsto som en veldig spennende periode for deltakerne.

Øyeblikk av sterke følelser

Det ble tydelig i intervjuene at det var mye emosjoner knyttet til familiegjenforeningen. Mange beskrev deres foreldres følelsesmessige reaksjoner og mange fortalte at foreldre både gråt og ga uttrykk for stor lettelse og glede over å se barna sine igjen. Men mest av alt fortalte de om sine egne følelser. Under intervjuene spurte jeg grundig om selve gjenforeningen og mange av deltakerne husker tilbake på detaljer og følelser fra gjenforeningen mens vi snakket sammen. Samtlige kunne fortelle at de var veldig glade da de traff familien sin og det var tydelig at selve gjenforeningen var et så sterkt øyeblikk at det kan beskrives som ren og skjær glede. Både glede over å se hverandre, men antakeligvis også lettelse. Dette hadde de både ventet på og lengtet etter.

”Jeg var så glad, etter det har jeg aldri vært så glad som jeg var da”

”Det var den fineste dagen i livet mitt” ¹

”Det var en sånn liten lykkelig følelse inni seg, som man ikke kjenner alltid. Det kjentes som man ble kjempeglad og, på en rar måte [...] Ja, det var merkelig, rart, men..man er glad, for familien er der, det man har jobbet for, lengtet etter. Du har alt der, og siden tenkte man, man behøver ikke mer i verden [...] Nå har jeg alt, du vet, som jeg vil ha”

For mange hadde det gått flere år siden de sist var sammen med de familiemedlemmene de nå møtte og det hadde nok vært vanskelig å forestille seg hvordan møtet kom til å bli. Da de endelig fikk møtt hverandre framsto det som at realiteten ved gjenforeningen ble tydeligere og at enkelte begynte å engste seg for hva som skulle skje videre. For selv om øyeblikket for gjenforeningen var stort og alle fortalte at de var glade, så var det flere som beskrev ambivalens, at det ble rart og for noen ble det overveldende når familien gjenforentes.

¹ Sitatet er også brukt som tittelen på oppgaven.

”Det var merkelig. For at jeg kjente ikke moren min så godt, jeg husket ikke en gang henne. Hun var en person som bare kaltes moren min. Ja, faren min og familien min og hun selv sa at hun var moren min og jeg aksepterte det og kom til henne etter, ja, [mange] år, og det var en merkelig opplevelse.”

”Ja, så jeg måtte bare ta i mot alt [...] plutselig var det bare masse folk der [...] Og jeg tenkte, for jeg kjente moren min fra før av, men de andre. Hvem var de? Har jeg noe i mot dem? Det var litt vanskelig. For jeg husker ikke, jeg var liten, og jeg måtte trekke litt tilbake og skjønne”

Intensiteten i beskrivelsene av gjenforeningen og emosjonene som oppsto tenker jeg var uttrykk for hvor viktig dette øyeblikket har vært for de fleste av deltakerne. Dette var et punkt som det hadde bygget seg opp mye spenning til over tid, og mye hadde vært usikkert underveis. Det var også en lang og vanskelig prosess for mange. Det øyeblikket da de gjenforentes framstår som et klimaks, et punkt der en endelig kunne puste ut, også av lettelse over at det gikk som det skulle. Men så, da de første sterke reaksjonene og emosjonene roet seg til kom andre tanker og følelser, som kan ha vært mer knyttet til det som skulle skje videre og hvordan det egentlig kom til å bli. Det var tid for å bli kjent, eller kjent med hverandre på nytt.

Søskenkjærlighet

Alle deltakerne har søsken som de også fortalte om ved flere anledninger. Deltakerne ga uttrykk for at de satte stor pris på søsknene sine, uanhengig om de kjente dem fra tidligere av, og mange fortalte at det var gledelig å få møte søsknene sine igjen, eller det og endelig møte søsken de kun hadde hørt om tidligere.

“Da jeg møtte faren min ble jeg glad, og da vi kom hjem ble jeg enda gladere for at jeg fikk se brødrene mine og søstrene mine”

Det å treffe søsknene handlet for flere av deltakerne om å få selskap, å få en form for støtte og en form for samhold som søsken ofte kan representere.

”Det føltes bra egentlig, da har jeg fått mer selskap, noen jeg kan leke med, noen jeg har kjennskap med, noen jeg kan fortelle tingene mine, noen jeg kan følge til skolen med.”

Men likevel innebar det å møte (igjen) søsknene sine ulike utfordringer. Flere av deltakerne hadde vokst opp i en annen kultur enn sine søsken, noe som kan ha vært med på å skape skilnader mellom dem og det kan ha ført til at de hadde forskjelling syn på flere områder.

Andre igjen var nødt til å bli kjent med søsken de aldri hadde sett eller snakket med før - barn de fra da av skulle leve sammen med, som ikke alle nødvendigvis snakket samme språk som.

”Det var deilig [...] jeg savnet henne, jeg hadde ikke sett henne på [flere] år. Det var jo også noe nytt å møte henne i Norge, i et nytt land, som er ny religion, nytt språk, ny kultur.. alt var nytt. Det var... hyggelig det”

”Vi har ikke sett, aldri, før hverandre. Så det er vanskelig.. å bli kjent, men vi ble mer kjent nå. Det gikk bra”

Flere av deltakerne fortalte at det kunne være noe vanskelig i starten å skulle bo med og bli kjent med søsknene sine. Men dette var noe som gikk seg til og alle ga uttrykk for å ha et kjærlig forhold til søsknene sine. For flere så det ut til at søsken figureerte både som støttespillere og venner, også den dag i dag. Det var tydelig at de fleste forbandt en del glede med å ha søsken og at deres søsken var meget betydningsfulle mennesker i deres liv.

Tiden etter familiegjenforening

Familiegjenforeningen førte til endringer for samtlige av deltakerne. Enten de bodde i Norge på forhånd eller om familiegjenforeningen førte til at de kom hit. Disse endringene handlet både om dem selv, hvordan de hadde det, hvordan de tenkte og hva de følte. Endringene gjaldt også tilpasninger deltakerne ble nødt til å gjøre. Samtidig kom det også fram at familiegjenforeningen førte til endringer i familiene som fikk inn et ekstra medlem og i familiene som så hverandre igjen etter mange år fra hverandre. Mange av deltakerne var også opptatt av framtiden og hva den vil ha å si for dem. Deltakernes refleksjoner omkring dette beskrives også i det følgende og kan kanskje si noe om hvilken innvirkning familiegjenforeningen har hatt på dem.

De personlige endringene

Mange av deltakerne framstilte seg selv som annerledes nå enn de var før. Dette kom fram i deres beskrivelser av seg selv og det ble tydelig når beskrivelsene ble sammenlignet med hva de sa om egne tanker og følelser i tiden før gjenforeningen. Noen knyttet endringene hos seg selv til familiegjenforeningen og den prosessen de hadde vært gjennom. Andre var ikke like tydelige på dette, men det ble tatt opp som tema i alle intervjuene og alle sa noe i forholdt til hvem de var før sammenlignet med den de mente de var nå. Mange av de

deltakerne som knyttet endringene hos seg selv til familiegjenforeningen, framstilte det som noe positivt.

Deltaker: *"Det har gjort meg eldre, modnere. Og jeg tenker framover. Jeg tenker ikke bare på hva jeg vil ha, jeg tenker også på andre, vet du, det hjelper, altså man får erfaring. Det er bra."*

Intervjuer: *"Men hva har vært bra med den her familiegjenforeningen?"*

Deltaker: *"Alt. Jeg har blitt gladere."*

Intervjuer: *"Har du fått det bedre? Har det skjedd noe med deg? Har det skjedd noe med deg etter at du fikk familien din hit?"*

Deltaker: *"mm..bedre personlighet. Jeg forstår folk bedre, jeg er, du vet, mer sosial enn jeg bruker å være."*

"Jeg ble mer glad i andre mennesker. Bryr meg om andre".

Det kom tydelig fram hos flere av deltakerne hvor stor innvirkning familiegjenforeningen så ut til å ha hatt på dem. I deltakernes skildringer kom det i mange tilfeller fram hvor livsendrende hele prosessen, og endringene det medførte, hadde vært for dem, og hvordan denne erfaringen faktisk hadde påvirket hvordan de tenkte og følte. Det ble altså lagt vekt på mer enn akkurat det å gjenforenes med familiemedlemmer.

"Den familiegjenforeningsprosessen kan forandre hele livet, som det har gjort for meg også"

"Det har gjort at jeg skal bli, at jeg skal ta utdanning og..å gå på skolen hver dag [...] Aldri før tenkte jeg at jeg skal ta utdanning, at jeg skal bli noe... Men jeg tenker nå at jeg skal bli noe"

Det kom også veldig klart fram hvordan deltakerne hadde blitt påvirket av å flytte til et nytt land med en ny kultur og at dette var et aspekt som også kan ha hatt innvirkning på hvordan de tenker om seg selv. I tillegg viste det seg at slike endringer også kan sette ens tanker om hvor en hører til på prøve.

"Jeg levde på en annen måte i hjemlandet, jeg lever på en annen måte i Norge. Det er de levemåtene som har forandret seg. Jeg har blitt mye flinkere til å si nei, jeg har blitt bedre til å sette grenser for meg selv og andre"

Deltaker: *"Når du kommer fra en kultur, en annen kultur. Når man blir familiegjenforent så [blir det] automatisk [slik at], man opplever en annen kultur enn det som man selv er"*

oppvokst i. Et annet samfunn. Så det kan forandre meningene, forandre troen, måten man tenker..og”

Intervjuer: *”Så familiegjenforening er ikke bare familiegjenforening?”*

Deltaker: *”Nei, der er..det gjør en stor forandring i livet til den personen, og til de andre også.”*

”Så tenker jeg, åkei, er jeg fra der jeg er født? Er jeg fra der jeg er oppvokst? Er jeg fra der jeg er nå? Så jeg vet ikke hvor jeg tilhører egentlig. Jeg tenkte å spørre mamma egentlig, men jeg tar det som fra [hjemlandet], siden familien min er derfra, så derfor sier jeg at jeg er derfra, men egentlig, innerst inne i meg, vet jeg ikke..”

Det ble tydelig i hvor stor grad mange av deltakerne hadde endret seg. Noe av det vil naturlig nok være en følge av å bli eldre, men slik det kom fram, kan flere av de endrede tankesettene, endrede oppfatningene og endrede perspektivene på framtiden kunne tilskrives familiegjenforeningen og konsekvensene av denne. Det er også interessant hvordan mange av deltakerne selv reflekterte om egne endringer, både spontant og på oppfordring, og flere viste seg å være veldig bevisste på det.

Å tilpasse seg den endrede situasjonen

Endringer krever tilpasninger, noe som ble illustrert i deltakernes historier. De hadde i varierende grad selv valgt eller måttet gjøre tilpasninger som følge av familiegjenforeningen sin. For flere betød dette å tilpasse seg det norske samfunnet, kulturen og språket. Men de som allerede bodde her og fikk familien sin til Norge ble også nødt til å gjøre tilpasninger som følge av familiegjenforeningen. Enkelte ble for eksempel nødt til å lære seg morsmålet sitt bedre for å kunne kommunisere med nyankomne familiemedlemmer, og som jeg har vært inne på, var det umulig for noen å kommunisere med søsknene sine i starten på grunn av ulike språk. Noen av deltakerne fortalte at de måtte hjelpe foreldrene med å lære seg norsk og mange hadde vært tolk for foreldrene sine.

“moren min gikk til skolen, men så ga hun opp. Så jeg sa, jeg kan lære deg norsk hjemme jeg. Så jeg har laget noen prøver og noen ord som hun kunne lære hver dag. For jeg spurte henne hver dag, det ordet og det ordet, så til slutt kunne hun alt. Så vi trente, og jeg sa, det du sa til meg nå, si det på norsk. Hun prøvde og til slutt klarte hun det. [...] det er ikke alltid jeg er hjemme. Da er det bedre at hun ringer selv”

Flere fortalte om hva de hadde gjort for å tilpasse seg til familien sin. Dette var noe de klarte med varierende hell, og det hadde skapt utfordringer for flere av deltakerne, gjerne fordi mye

var nytt og annerledes, både i familien og her i Norge. For noen lå utfordringene i at de ikke kjente hverandre, for andre handlet det om at flere av medlemmene i familien hadde endret seg. Tilpasningen til familien og livet med dem handlet på flere måter om å akseptere det som var og tilpasse seg det.

”Jeg tenkte bare, det er moren din, bare å gi henne en sjanse. For det skader ikke å bli kjent [...] det tok noen dager. Det tok bare.. 2-3 dager”

”Det var for mye kjærlighet på en gang [...], før var det ingen som spurte meg om hvordan jeg hadde det..eh.. kanskje kompiser og sånn, men sånn her intensivt, intervju nesten [...] Altså, jeg er fortsatt ikke vant til det, men..jeg gikk ned til et nivå der jeg forstår. Men fortsatt så er det vanskelig..det er bedre sånn her enn uten familie faktisk. Det er vanskeligere”

”Jeg ordnet, fordi jeg har flyttet hjemmefra, for vi bor så tett, tett i leiligheten”

I enkelte familier ble forskjellene rett og slett for store og de klarte ikke å få familielivet til å fungere, blant annet fordi og det var vanskelig å ha forståelse for hverandre. Muligens hadde det gått bedre om de fikk hjelp og støtte utenfra.

”Jeg tenker at hvis fra første dagen av, vi hadde fått hjelp av barnevernet, at [vi] kunne forstå hverandre bedre. [Vi hadde vært mange] år fra hverandre og kjenner ikke hverandre. Vi vet ikke hvordan den andre reagerer på ting og har ikke en god forståelse om verden rundt seg. Og hvis vi hadde fått den hjelpen, så kanskje hadde jeg bodd hos [dem] fortsatt.”

Mange av deltakerne hadde selv valgt å ta ansvar for å tilpasse seg situasjonen best mulig og de gjorde sine tilpasninger på ulike nivåer. Praktisk sett hadde flere av deltakerne vist selvstendighet og ansvar for å fungere i samfunnet og i familien. I tillegg kommer det fram at enkelte av deltakerne har vært nødt til å tilpasse seg den nye situasjonen på et tankemessig og emosjonelt plan. Ikke alle klarte det og i enkelte tilfeller endte det med at kontakten ble brutt på nytt, men alle gir beskrivelser av å ha forsøkt og det framsto som at mange av deltakerne bevisst hadde reflektert over hvordan de kunne og måtte gjøre en innsats for å tilpasse seg de rundt seg og den nye situasjonen.

Familielivet som påvirkes

Familiegjenforening handlet for noen deltakere om å få gjenforent den opprinnelige familien, og for andre førte det til at de ble del av en ny familie. I de familiene som hadde

levd sammen som familie før de ble adskilt, kom det fram at det har skjedd endringer hos de ulike familiemedlemmene og at familiedynamikken ble annerledes. Dette kan ha å gjøre med hvordan de under adskillelsen hadde ulike erfaringer og hadde blitt påvirket i ulike retninger. I andre tilfeller så det ut til at den endrede situasjonen familien kom i førte til at familiemedlemmene forholdt seg annerledes til hverandre. For eksempel at forelderens rolle i samfunnet førte til en endret foreldrerolle.

”Jeg pleide å lage maten selv og alt, mens nå er det sånn at mamma er i kjøkkenet og lager mat, mens jeg bare spiller FIFA”

”Vi hadde ikke de samme tankene..og vi hadde ikke det samme synet”

Familiegjenforeningene førte til utfordringer for familiene som de i ulik grad klarte å møte. Ikke alle familiegjenforeningene var vellykkede, men de fleste må sies å ha vært det. For noen ble forskjellene for store og ønskene og forhåpningene ble ikke innfridd. I de familiene hvor gjenforeningen var vellykket, har det krevd en innsats fra alle parter for at de skulle klare å leve sammen.

”Man må på en måte lage regler og sånn [...]. For oss [, for] hvordan skal vi lære å leve og sånn”

”Jeg fikk ikke den [forelderens] som jeg skulle egentlig ønsket å ha for..vi hadde det vanskelig med hverandre, vi hadde det ikke så fint sammen [...], men jeg kan si at..det var bra for meg at jeg kom til Norge og at jeg får en utdanning, jeg får hjelp der jeg trenger”

Familiegjenforeningen ble for noen en skuffelse, mens det for de fleste ble slik de hadde håpet på. Mange ga uttrykk for at foreldrene har hatt mye å si for dem og at de opplever å ha emosjonell støtte fra dem.

”Om man mislykkes med noe, så går man hjem og glemmer det, prater med mamma, du vet, man har sin lille psykolog der. Prater med henne. Man tar bedre beslutninger, man lærer mer av faren sin, vet du. Det var kjempebra”

Samtidig var det flere som påpekte at foreldrene har hatt en viktig rolle som en veiviser inn i det norske samfunnet og at foreldrene har vært årsak til at flere har fått ambisjoner de ikke nødvendigvis hadde før, om for eksempel å gå på skole og få seg en jobb.

”Han lærte meg hvordan man jobber, hvordan man skal jobbe [for] framtiden. Og han – jeg går på videregående nå, det er han som, jeg går veien hans, det er en vei, han viste meg en vei, at jeg må lære meg norsk”

Familien viste seg å være en veldig viktig støtte for de ungdommene som deltok i undersøkelsen og det var tydelig at de ikke bare hadde funnet støtte i foreldre og søsken, men at familien også har vært viktig for deltakernes integrering i samfunnet. Foreldrene har også vært kilde til ambisjoner og mål for framtiden, noe som ble tatt opp under temaet ”selvstendige barn med ansvar for seg selv” at ikke alle hadde før familiegjengenforeningen. I de tilfellene hvor familiegjengenforeningen ikke gikk som de hadde håpet på, handlet det gjerne om forventninger som ikke ble innfridd og opplevelsen av å ha blitt sviktet av foreldrene sine.

Framtidsrettede unge

Selv om det under intervjuene ble fokusert på hvordan selve familiegjengenforeningen hadde vært for deltakerne, så kom det likevel fram at mange av dem hadde tanker om hvordan framtiden deres kom til å bli. Disse tankene handlet mye om hva de ville for seg selv og hvordan de så for seg at det kommer til å bli for dem framover. For noen handlet det om hvem de ønsker å være som person, og mange hadde ønsker som at de skulle bli noe eller å oppnå noe med livet sitt. Dette så ut til å være med utgangspunkt i lærdom fra egne erfaringer og verdier de kan ha fått gjennom familien sin.

”jeg har lært... mer om livet. Jeg har lært at... eh..for min egen framtid. Hvis noen ganger jeg får barn, så vet jeg hvilken forelder jeg ønsker å være. Jeg vil ha forståelse for barnet mitt. [...] Jeg vil gi mye for barnet mitt... og ikke la barnet mitt være... la barnet mitt... føle seg uttrygg...”

Det er bra å gå på skole [...] Fordi du, for framtiden, det er bra for deg. Hvis du ikke har noen utdanning, da går du ikke videre”

For de fleste var det en vellykket familiegjengenforening, men mange av dem som hadde fortsatt andre familiemedlemmer som de også gjerne skulle hatt hos seg. Flere fortalte at de tenkte på enkelte familiemedlemmer som de gjerne skulle vært sammen med og de uttrykte både savn og bekymring i forbindelse med det.

”Jeg tenker at jeg har familie. Det er bra. Har søsken, familie, far. Bare mangler bestemor [...] Jeg er redd for hvordan hun er nå, jeg vet hun er bra, men sånn.. for hun lever der og..”

I tilfeller hvor familiegjengenforeningen ikke gikk som de hadde ønsket, hvor kontakten i dag er brutt, kom det likevel fram ønske om at det i framtiden vil kunne gå bedre.

”Og, jeg får håpe, så inderlig at om noen år så kan [vi] møtes og legge ting bak oss, og fortsette å møtes noen ganger. For jeg tror jeg kan være et bra forbilde for [søsknene] mine”

Tatt i betraktning hvordan mange av deltakerne fortalte at de hadde det før de ble gjenforent så er disse tankene for framtiden mer oppløftende og viser at mange av deltakerne nå ser lyst på hva de har i vente. Det kan se ut til at familien har hatt en innvirkning og at motivasjonen for å få til en god familiegjenforening fortsatt er til stede også etter at det ble en dårlig erfaring.

”Det er første gang jeg snakker om det”

Det kom fram at deltakerne sjelden eller aldri snakket om familiegjenforeningen. Forklaringene de ga handlet om forskjellige grunner. Noen så ikke poenget med å snakke om noe som tross alt var over nå, andre sa de ikke tok det opp fordi gjenforeningen ikke hadde blitt som forventet og at det ikke var ønskelig å snakke med andre enn kanskje en god venn, om å ha blitt sviktet. Andre sa de kunne ønske at noen spurte, men at det var ingen som gjorde det. Samtlige ga uttrykk for at det var fint å bli intervjuet, blant annet fordi de tenkte på minner de nesten hadde glemt.

”kanskje du ikke føler det, men jeg gikk heeeelt tilbake. Hvordan huset vårt så ut, og alt, og hvordan fargene og. Det var gøy [...] da var jeg liksom der nede
Flere opplevdes som, og ga uttrykk for, at de syntes det var vanskelig å snakke om enkelte tema. Da tok jeg opp med dem at de kunne la være å fortelle, men alle ønsket likevel å fortsette å snakke.

”Jeg synes det er bra å snakke og fortelle av og til, om gamle tider og sånn. Hvordan man hadde det.”

Det var altså slik at ingen snakket om gjenforeningen, men av ulike grunner. Det kan tenkes at det hadde vært godt for flere å ha noen å snakke med gjenforeningen sin om, kanskje en som ikke hører til familien. Det kan og tenkes at det sitter lengre inne å ta opp temaet om en har hatt dårlige erfaringer med det, noe som muligens gjør det desto mer aktuelt å ha noen en kan dele sin opplevelse med.

Diskusjon

Med utgangspunkt i problemstillingen jeg presenterer innledningsvis ønsker jeg nå å diskutere hvordan vi kan forstå funnene fra undersøkelsen i lys av kunnskap om psykologisk forskning og teori. Jeg fikk mye informasjon fra deltakerne og jeg opplevde dem som åpne og reflektere om sitt liv, egne opplevelser, og hva familiejenforeningen har hatt å si for dem. Mye av dette kan være interessant å diskutere, og det jeg ønsker å ta opp først er hva det er som gjør at tiden før familiejenforeningen er en tid mange av deltakerne ser tilbake på som utfordrende, noe jeg ønsker å belyse ut i fra blant annet teoriene om tvetydig tap og tilknytning. Videre ønsker jeg å se nærmere på hva det er som gjør familiejenforeningen så livsendrende og positivt for mange av deltakerne, og jeg vil ta opp hvordan familien kan fungere som en viktig støtte. Deretter vil jeg ta for meg hvordan og om deltakerne har latt seg påvirke av denne erfaringen med utgangspunkt i hva de er opptatt av i dag og i framtiden. Dette vil jeg diskutere opp mot identitet, tilhørighet og løsrivelse. Avslutningsvis tar jeg for meg undersøkelsens begrensninger og personlig refleksivitet, samt implikasjonene av denne studien.

Psykologisk forståelsesramme i diskusjonen

Før jeg presenterer mine drøftelser vil jeg si noe om hvilket utgangspunkt jeg har hatt for i min forståelse av betydningen av funnene. Dette prosjektet har ikke vært en undersøkelse om psykiske symptomer eller psykopatologi, derfor er mine refleksjoner gjort ut i fra hva som kan ha vært risikofaktorer og beskyttende faktorer for de unge, og hvordan resiliens fremmes. I livet vil en møte på belastninger som kan utgjøre sårbarhetsfaktorer for en. I deltakernes tilfelle kan en tenke seg at krig, nød og tap av omsorgspersoner kan ha vært risikofaktorer. Beskyttende faktorer er faktorer som gjør en bedre rustet til å møte utfordringene livet byr på og jeg vil argumentere for at familien kan være en slik beskyttende faktor. En kan tenke seg at det er en summativ effekt hvor risikofaktorer og beskyttende faktorer samlet sett vil gi et bestemt psykologisk utfall for en person, men dette er ikke tilfelle. Det er nemlig individuelle forskjeller i hvordan mennesker møter og takler utfordringer i livet og noen er mer robuste enn andre, eller mer resiliente. Resiliens er å ha et positivt psykologisk utfall på tross av meget belastende erfaringer. Resiliens vil variere i individet og det vil være avhengig av konteksten individet er i (Rutter, 2006). Denne diskusjonen er ikke basert på om noen er frisk eller syk, men gjøres med utgangspunkt i at det er noen erfaringer i livet som utgjør

risikofaktorer og vil kunne gjøre en mer psykologisk sårbar, mens andre faktorer virker beskyttende og at samme erfaring kan ha ulikt utslag for ulike personer. Jeg har vært interessert i hva deltakerne har beskrevet som utfordrende og hva som har vært til hjelp når det kommer til deres erfaring knyttet til familiegjenforening.

Det negative tilbakeblikket

Deltakernes beskrivelser av tiden før familiegjenforeningen er ikke entydig negative, men for flere var det mye som var utfordrende og for de fleste var det aspekter de tar fram som negative. I utgangspunktet var jeg opptatt av hvilken innvirkning familiegjenforeningen og adskillelsen fra familiemedlemmer hadde på deltakerne. Ut ifra det som kommer fram i undersøkelsen så hadde deltakerne mye å si om tiden før gjenforeningen og det ble tydelig at adskillelsen og tiden fra hverandre var en periode de var opptatt av å fortelle om i forbindelse med familiegjenforeningen. Jeg ønsker her å gå nærmere inn på hvordan en kan forstå det at mange har et negativt tilbakeblikk på perioden med adskillelse og fram til gjenforeningen, gjennom refleksjoner om tvetydig tap og tilknytning, i et forsøk på å forstå hvorfor dette blir framtrede.

Av det deltakerne ser tilbake på, trekker flere av dem fram faremomentet og viten om at det var reel fare for liv i forbindelse med å ha egne meninger eller å gå på gaten slik situasjonen var i hjemlandet. De få som ikke tar dette opp har gjerne vært skjermet for dette til en viss grad og forteller om en relativt vanlig barndom med skole og fritidsaktiviteter. Slikt som nød, krig og et strengt regime vil kunne påvirke en i negativ retning og utgjøre en sårbarhetsfaktor for mange (Almqvist & Broberg, 1999). I deltakernes tilfelle er dette noe de fleste tar opp når de skildrer konteksten for hva som har skjedd med familien og hvordan det var for dem før. Flyktningebarn anses for å være mer sårbare enn andre barn som en konsekvens av belastninger de kan ha blitt utsatt for og potensielle traumer knyttet til flukten eller årsakene til flukt (Engebrigtsen & Fuglerud, 2007). Men deltakerne så ofte ut til å legge større vekt på det som hadde vært deres personlige utfordringer. Da tenker jeg på uttrykk for ensomhet, savn og at enkelte forteller om å ha hatt et dystert syn på framtiden. I hvilken grad konteksten de unge har levd utgjør en risikofaktor er vanskelig å si, men en kan anta at årsakene til splittelse i familien og konteksten de unge levde i har utgjort risikofaktorer for dem og kan ha gjort dem mer sårbare i møte med belastninger. Kanskje det er nettopp derfor familien blir en så framtrede beskyttelsesfaktor.

Når flukt fører til splittelse i familien

Innledningsvis tar jeg opp hvordan separasjoner i familien oppleves som emosjonelt smertefullt både for barn og voksne (Rousseau et al., 2001; Suarez-Orozco et al., 2002) og flere studier støtter opp under det denne undersøkelsen danner av holdepunkter for at ungdommene har hatt emosjonelle belastninger knyttet til sin situasjon slik den var før gjenforeningen. Fordi mennesker som flykter ofte har som utgangspunkt og ønske at familien skal samles igjen, går Rossau et al. (2004) så langt som å kalle det for en voldshandling når en familiegjenforening sjeldent er noe som hurtig blir tatt hånd om og gjennomført når mennesker kommer i eksil. Det at familiegjenforening tar lang tid er også noe flere av deltakerne tar opp som et problem. I Norge er Barnekonvensjonen inkorporert i lovverket og med det har vi også forpliktet oss til at familiegjenforeningssaker skal behandles raskt og humant (FN, 1989), noe enkelte av deltakerne ga uttrykk for at ikke var tilfelle for dem. Det er ikke bare barn som adskilles fra foreldrene sine som følge av flukt som opplever separasjonen som vanskelig, en har sett at separasjon i relasjoner er utfordrende for barn med foreldre som reiser bort i perioder (Sogomonyan & Cooper, 2010) eller mer generelt når barn opplever at omsorgspersonen ikke er tilgjengelig (Cassidy, 2008). Dette vil kunne forsterkes av stresset som kan forårsakes av å bo i flere av de landene deltakerne har sin opprinnelse, slik de beskriver situasjonen. Samtidig kan det å vite at familien er i fare, også når en selv er i trygghet, være noe som påvirker i negativ retning.

Tvetydige tap, usikre situasjoner

Begrepet tvetydig tap, kan kaste lys over det som gjør at flere av deltakerne så tilbake på tiden med adskillelse som utfordrende. De uttrykte savn av foreldre og i flere tilfeller søsken, og flere fortalte om å ha tenkt mye på familiemedlemmer som ikke var der. Det flere av deltakerne beskrev har flere likheter med det som utgjør det karakteristiske ved tvetydig tap, og vil derfor kunne illustrerer noe av det som gjør tiden før familiegjenforeningen utfordrende for flere av deltakerne. Som jeg har vært inne på, handler tvetydig tap blant annet om å ha opplevelsen av å ha mistet noen, hvor personen er fysisk fraværende, men psykologisk tilstede. Noe som kan tenkes å bli illustrert gjennom uttalelsen fra en av deltakerne når han sier ”*Alltid har jeg tenkt, når skal jeg se foreldrene mine igjen*”. Et aspekt ved tvetydig tap er at det fører ofte til en tvetydig familiegrense hvor en ikke vet hvem som er del av familien eller ikke (Boss & Greenberg, 1984). En naturlig del av familielivet vil være at familiemedlemmer forsvinner fra familien eller det skjer endringer i strukturen, men ved

tvetydig tap vil det være vanskelig for familiemedlemmene å vite hvem som er del av familien eller ikke. Flere av deltakerne beskriver familieforhold hvor de vet hvem de er i familie med, men at disse menneskene er spredd rundt om i ulike land i verden. Det en tenker seg skjer i slike tilfeller er at familiesystemet ikke får reorganisert seg og situasjonen blir stående på stedet hvil og uklarheten i situasjonen blir en stressor, eller en belastning (Boss & Greenberg, 1984). Den uklarheten som kommer av tvetydige tap skaper forvirring og hindrer at en får avklart situasjonen med tanke på ens egen og andres posisjon i familien. Dette kan være noe av grunnen til at flere av deltakerne framhevet de personlige utfordringene ved å savne noen i tiden før gjenforeningen og at de ønsket å være sammen familien sin. Som det kommer fram i undersøkelsen beskrev også de av deltakerne som levde her til lands under adskillelsen tiden før adskillelse som utfordrende, kanskje nettopp fordi de ikke visste om de hadde mistet familiemedlemmer eller ikke. Tiden før familiejenforeningen har for meg framstått som ustabil i mange av deltakerne tilfeller, og det kan være at det jeg forsto som ustabil var et uttrykk for tvetydigheten i situasjonen for deltakerne.

Følgene av tvetydig tap kan være både strukturelle og psykologiske (Boss, 2004). De strukturelle følgene kommer gjerne når grensene i familien er tvetydige, noe som kan føre til at foreldrerollen ignoreres, avgjørelser og daglige gjøremål utsettes, eller at det hverdagslige familielivet med feiringer og tradisjoner ikke holdes i gang. Livet står på vent. I hvor stor grad dette gjaldt for deltakerne er vanskelig å si ut ifra hva de forteller, men det kan tenkes at dette var mest aktuelt i ventetiden fram til gjenforeningen slik mange av deltakerne har beskrevet den. De psykologiske følgene av tvetydig tap kan være at en føler seg så håpløs at det fører til depresjon, passivitet og tanker om skyld som igjen kan føre til at en får skyldfølelse og angst. I tillegg kan en på et mer kognitivt nivå oppleve at den uavklarte situasjonen gjør det vanskelig å mestre stressende faktorer og at sorgprosessen forhindres. Det kan være at det er dette som kommer til uttrykk når en av deltakerne sier at ” *man orker ikke å gjøre noen ting, man er lei av livet*”. Enkelte av deltakerne gir også uttrykk for at de fortsatt har familiemedlemmer de ønsker å ha kontakt med og det kan tenkes at det uavklarte i familiesituasjonen fortatt kan oppleves som belastende for noen. Men for de fleste framstår situasjonen som mer stabil nå og muligens representerte gjenforeningen et vendepunkt til en form for avklaring som gjør situasjonen mindre tvetydig og dermed lettere å forholde seg til for flere av deltakerne.

Tilknytningsbåndets kraft

Det flere av deltakerne ser ut til å ha opplevd er brudd i nære relasjoner, noe som beklageligvis ser ut til å være en del av immigrasjonsprosessen, og kanskje spesielt ved flukt (Change Makers Refugee Forum INC et al., 2009; Rousseau et al., 2001; Suarez-Orozco et al., 2002). Som det ble tatt opp innledningsvis er det å reagere på separasjon fra en omsorgsperson universelt for mennesket. Det emosjonelle båndet, tiknytningen, en får til andre fra tidlig av kan tenkes å være relevant for noe av det deltakerne beskriver. Flere av deltakerne fortalte at de ønsket ”støtte”, ”trygghet” og ”varme”, noe alle mennesker søker i følge tilknytningsteori (Cassidy, 2008). Tilgjengelighet og respons fra tilknytningsperson tenkes å være det som gjør et individ sikkert og at det føler seg trygt. Trusler mot muligheten til å opprettholde dette båndet kan føre til at en føler seg engstelig og sint, mens et vedvarende brudd vil kunne resultere i tristhet og håpløshet hos personen. Når det gjelder eldre barn og voksne tenker en at et slikt brudd vil oppleves når muligheten for kommunikasjon trues av for eksempel langvarig fravær, emosjonell utilgjengelighet eller avvisning (Kobak & Madsen, 2008).

Omsorgssituasjonen for deltakerne har vært forskjellig i tiden før gjenforeningen. Noen av deltakerne fortalte om tilknytningspersoner som de hadde et nært forhold til. En forteller at han hadde ”stor avhengighet” av tanten sin. Andre beskrev en god omsorgssituasjon hvor, det som antas å være en trygg tilknytning, kan ha vært årsak til at det ble vanskelig å reise fra hjemlandet. En av dem beskrev blant annet at reisen ble utsatt til han var eldre og kunne ”forlate dem og [...] gå etter mitt ønske”. En har sett at ungdom som opplever å ha trygge tilknytningsbånd vil kunne få det lettere når det blir tid for å utforske sin autonomi og løsrive seg, fordi de har vissheten om at tilknytningspersonen vil være til støtte om det skulle bli nødvendig (Allen, 2008), noe som kan ha han ført til at han bestemte seg for å dra.

For de fleste deltakerne ble ikke omsorgssituasjonen før gjenforeningen beskrevet som like god. For noen hørtes det ut som at tilknytningsbehovet ikke var blitt dekket, for eksempel var det en som sa at han følte seg til bry i familien, noe som kan ha vært uttrykk for en opplevelse av avvisning. Andre har hatt foreldre som arbeidet beinhardt for at familien skulle ha mat på bordet, og det kan tenkes at dette gikk ut over muligheten til å være tilgjengelig for barnet sitt. En av deltakerne fortalte blant annet om stor selvstendighet fra han var 6 år, antakeligvis som en følge av at han måtte ta vare på seg selv. Andre igjen ga uttrykk for at

den omsorgen som var ønskelig kun var noe foreldrene kunne gi, *”for man vet at det er bare foreldrene dine i den her verden som bryr seg om deg.”* – en umulighet i og med at de ikke var tilstede. Håpløshet og sinne ble også beskrevet av deltakerne, som når en sa at *”man er sint hele tiden”* og forklarer det med at *”man savner jo foreldrene sine”*. Sinne er som sagt noe en ser kan bli en reaksjon på adskillelse, noe som vil kunne føre til utagerende atferd og tristhet (Kobak & Madsen, 2008). Dette har en også sett når hos barn som adskilles fra foreldrene i migrasjonsprosessen (Suarez-Orozco et al., 2002).

Mange av deltakerne hadde store forhåpninger til familiegjengenforeningen. En forventning som kan ha vært drevet av et behov for et godt og trygt tilknytningsbånd. Som en sa det, han hadde manglet noe i livet og gjennom familiegjengenforeningen ønsket han å få *”støtten, den varmen av morskjærighet, omsorgen som et barn trenger”*. Han hadde behov for det man mener tilknytning har som funksjon, nemlig å få omsorg. Dette kan være et tungtveiende argument for at familiegjengenforeningssaker er nødt til å behandles rask og human, nettopp fordi adskillelsen er så smertefull for barnet og fordi foreldrene i mange tilfeller er de som vil sørge for at barnet får den omsorgen det har behov for. Hos mange av deltakerne ble det fortalt om savn, for flere kan dette ha vært et uttrykk for ønsket om den tilstanden av trygghet som relasjonen til sine nære kan gi.

Som vi ser kan teorien om tilknytning også være en av forklaringene på hva som gjør separasjonstiden vanskelig for mange, men det kan og belyse hvordan familiegjengenforeningen for flere blir noe negativt når de er nødt til å reise fra en omsorgsperson, hvordan det kan skape store forventninger til hva gjengenforeningen skal gi en og det kan være tilknytningsbåndet som spiller inn når flere av deltakerne fortsatt ønsker å gjengenføres med familiemedlemmer de har reist fra. Enkelte har også tatt lærdom av erfaringene sine og har opplevd utrygghet som så ubehagelig at det blir del av hva de tenker deres framtidige barn skal slippe å oppleve.

En kunne forvente seg at flere deltakere hadde fortalt om å føle seg forlatt, men selv deltakeren som forteller at begge foreldrene reiste fra ham framstiller det som at det var nødvendig på grunn av mangel på mat og arbeid. Når situasjonen for barnet ikke endres nevneverdig som følge av familieadskillelsen og når den omsorgspersonen som er igjen støtter valget om å dra, kan det gjøre det lettere for barnet (Suarez-Orozco, et al., 2002). Det kan tenkes at hans omsorgsbehov var så godt ivaretatt på forhånd av noen andre, at det ikke ble et framtreddende problem at de dro.

Familiegjenforeningen - en endring for de unge

Som det kom fram i undersøkelsen, er en familiegjenforening ikke bare en familiegjenforening, det er en ”*stor forandring i livet*”. Dagen for familiegjenforeningen ble beskrevet som en gledens dag, men familiegjenforeningen ga ikke bare glede til deltakerne, den førte og til ambivalens, endringer, tilpasninger og utfordringer for de unge. Likevel kunne samtlige av deltakerne si at de var glade for familiegjenforeningen og at den hadde ført til positive endringer for dem selv og familien. Jeg var opptatt av hvordan familiegjenforeningen hadde påvirket de unge og hva de syntes var viktig. Her ønsker jeg å si litt om de utfordringene de beskrev og hva det kan ha ført til. Jeg ønsker også å gå nærmere inn på hva som kan være årsak til at det tross alt ”*er bedre sånn her enn uten familie*”. Dette gjør jeg med utgangspunkt i hva en har sett gjelder for andre gjenforente familier og hvordan støtte fra familien kan være av betydning.

Det utfordrende i en familiegjenforening

Som jeg har vært inne på, møter familier på belastende utfordringer når de gjenforenes og det er flere aspekter ved deltakernes familiegjenforeninger som har kommet fram i andre studier også. En av disse er forskjellene og endringene hos familiemedlemmene som kom fram når familien møtes igjen etter flere år fra hverandre. En av deltakerne beskrev hvordan tiden de hadde vært adskilt og i ulike land hadde påvirket familiemedlemmene: ”*vi hadde ikke de samme tankene*”. Dette er noe flere familier som gjenforenes opplever og familiegjenforeninger fører til at mange er nødt til å bli kjent med hverandre på nytt (Rousseau et al., 2004). Andre hadde bare så vidt sett foreldrene sine før. En av deltakerne hadde aldri sett den han ble gjenforent med og flere av deltakerne beskriver at det var ”*merkelig*” eller ”*vanskelig*” å reise til noen en ikke kjenner, men som de hadde blitt fortalt var forelderen deres og som de nå skulle bo med. Ulikheter i hvordan voksne lærer det nye språket og blir kjent med kulturen sammenlignet med barna (Suarez-Orozco & Todorova, 2003) ser og ut til å ha vært et tema, for eksempel gjennom at flere av deltakerne har vært tolk for sine foreldre. Andre ting deltakerne beskrev, som motstridende følelser når det gjelder familiegjenforeningen, å danne nye relasjoner til fremmede, som steforeldre, eller til nye familiemedlemmer, som søsken, er utfordringer en også finner i forskningslitteraturen om familiegjenforening (Rousseau et al., 2004; Suarez-Orozco & Todorova, 2003; Suarez-Orozco et al., 2002).

Det som ikke kom like godt fram i denne litteraturen er hva de unge forteller at de selv har gjort og hvordan de beskrev at de på et personlig og tankemessig plan hadde jobbet for å tilpasse seg den nye situasjonen. Enkelte har tatt konkrete, praktiske grep som å lære seg sitt morsmål for å kunne kommunisere med alle i familien, å lære moren sin norsk eller å finne seg egen leilighet og flytte for seg selv fordi de bodde for mange i samme hus. Mange hadde også endret sin måte å tenke på for å tilpasse seg den nye situasjonen. Deltakeren som sa at *"det var for mye kjærighet på en gang"* etter familiegjengenforeningen beskrev også hvordan han jobbet med å venne seg til å få den omsorgen han ikke hadde vært vant til å få. En annen deltaker sa at han måtte gi moren *"en sjanse"* for at de skulle kunne bli kjent. Disse handlingene og tankene mener jeg sier noe om hvor mye ansvar de unge selv har tatt for å få til en vellykket familiegjengenforening. I familier hvor familiemedlemmene ikke forstår eller klarer å gjøre disse tilpasningene, som deltakerne i stor grad høres ut til selv å ha tatt initiativ til, kan det tenkes at familiegjengenforening blir mer utfordrende og mindre vellykket. Dette er med tanke på at disse tilpasningene framstår som noe av grunnen til at de har fått det til, altså de har klart å leve sammen som en familie på en måte medlemmene kan være tilfreds med. Hvordan en håndterer familiegjengenforeningssaker og familievernet vil kunne spille en rolle her. En av deltakerne er inn på hvordan hans familie kunne fått til familiegjengenforeningen på en bedre måte om de hadde fått hjelp utenfra. Det er antakeligvis forskjeller på hva familiene trenger, men antakeligvis er det ikke for mye som skal til for at det skal bli et mer positivt utfall for flere.

Det positive ved familiegjengenforening

På tross av utfordringer og endringer, sa alle deltakerne at de syntes familiegjengenforening er noe positivt. For enkelte hadde familiegjengenforeningen vært en god erfaring å ha med seg. En av deltakerne sa for eksempel at det hadde gjort han *"mer moden"*. Flere av deltakerne fortalte at de som følge av familiegjengenforening har fått *"bedre personlighet"* eller var *"mer glad i andre mennesker"*. Andre hadde fått ambisjoner de ikke hadde før, om utdanning og et godt liv for seg selv og andre. Dette var noe enkelte mente hadde kommet av at foreldrene hadde lært dem det og vært til inspirasjon. En deltaker sa for eksempel at faren *"viste meg en vei"*, det var altså faren som hadde fått han på riktig spor. Det er vanskelig å si noe om årsaken til denne bedringen, men som jeg har vært inne på kan tvetydigheten i situasjonen og familierelasjonene ha vært noe av det som fikk deltakerne til å beskrive tiden før de ble familiegjengenforent som vanskelig for dem. Etter gjengenforeningen var

det ikke lengre behov for å forholde seg til spørsmål om hvem som er del av familien i like stor grad, eller tenke på om en kommer til å se foreldrene sine igjen, fordi dette kan ha blitt mer avklart gjennom familieforeningen.

Jeg har også argumentert for at behovet for tilknytning og mangelen på, eller bruddet i, dette relasjonelle båndet kan være årsak til savn og emosjonell smerte forbundet med tiden da familien var splittet. En kan tenke seg at dette ikke er et like presserende behov etter å ha blitt forent med familien sin. Blant annet fordi det etter gjenforeningen muligens ikke oppleves slik at tilknytningsbåndet er truet, noe som har ført til at tilknytningssystemet ikke trenger å være aktivert og at tilknytningsatferden ikke er nødvendig. De kan slappe av nå, og en kan tenke seg at behovet for omsorg er dekket i større grad.

Betydningen av familien og å oppleve sosial støtte

Mange av deltakerne tok opp de relasjonelle sidene ved familien som noe de satte pris på, både i forhold til foreldre og søsken. Tilknytningsbånd er som nevnt ikke noe som er forbeholdt mor-barn relasjonen og vil kunne gjelde i relasjon til søsken, steforeldre osv (Ijzendoorn & Sagi-Schwartz, 2008). Alle deltakerne fortalte om gledene ved å ha søsken og det nære bånd mellom deltakerne og deres søsken ble beskrevet av flere. En av deltakerne fortalte om flere aspekter ved søsknene sine som han satte pris på, for eksempel å ha noen å leke med og å kunne dele det han var opptatt av med noen. Flere av deltakerne uttrykte hvilken betydning foreldrene hadde for dem. En av de unge sa at moren var som å ha ”*sin lille psykolog*”, andre igjen trakk fram farens rolle som en som kan lære en noe eller være et forbilde og en rollemodell. Andre har også funnet at flyktningeungdom i Oslo ser ut til å finne trygghet og støtte hos blant annet foreldrene sine (Engebrigtsen & Fuglerud, 2007) og støtte fra familien er virkningsfullt for flyktninger som har vært utsatt for tortur (Rousseau, et al., 2001). Familien anses av mange som en beskyttende faktor (Cohen & Wills, 1985). Det deltakerne satte ord på kan ha vært hvor viktig sosial støtte er og at de får det gjennom familien sin. I likhet med at mennesker på flukt trenger husly og mat, så trenger de også støtte fra familie og nettverk for å klare å tilpasse seg og oppleve psykososialt velvære, under for eksempel ekstreme forhold i en flyktningleir (Psychosocial Working Group, 2003), noe som kan illustrere hvilket grunnleggende behov familien og sosial støtte ser ut til å være. Som jeg tok opp i innledningen er opplevelsen av støtte i interpersonlige relasjoner vel så avgjørende som den faktiske støtten en får (Wethington & Kessler, 1986). I det ungdommene beskrev framsto det som at de har fått støtte fra foreldre og søsken og at dette har blitt satt pris på.

Flere sa for eksempel at de kunne snakke med foreldrene sine og få råd fra dem. En av de unge fortalte også at ”*det er mor man må ha*”. Noe jeg tenker er et uttrykk for hvor viktig han opplever at moren er i livet hans. En annen ungdom jeg snakket med under rekrutteringen understreket det samme. Han var ikke deltaker i studien fordi han hadde kommet hit med familien sin, men han sa følgende da det kom fram at en av kompisene hadde kommet alene hit: ”*Jeg vet ikke hva jeg hadde gjort uten moren min!*”. Jeg noterte meg uttalelsen den gangen fordi den gjorde inntrykk og jeg nevner det her fordi jeg tenker at den understreker det deltakerne sier, fra et litt annerledes perspektiv; han uttrykker at morens nærvær var av stor betydning da de flyktet og senere kom til Norge. Flere av deltakerne kunne nok trengt det samme.

Fordi ungdomstiden er en periode i livet som forbindes med løsrivelse, autonomi og søken etter seg selv, med de konfliktene familier kan ha som følge av det (Tetzchner, 2001), kan en undre seg over om vi tar for gitt det behovet de fleste unge fortsetter å ha for foreldrene sine og den støtten de kan få fra dem. For selv om ungdom ofte tilbringer mindre tid med foreldrene sine, så kutter de ikke ut aktivitetene med familien hvor en kommuniserer og er relasjonelle (Larson, et al., 1996), og en trygg tilknytning tenkes å være et grunnlag for å kunne utforske verden, også for ungdom (Allen, 2008). En har sett at negative livshendelser og negativ affekt i ungdomstiden er forbundet med et høyere misbruk av rusmidler enn for ungdom som får støtte fra foreldre, har kompetente foreldre og opplever positiv affekt (Wills et al., 1992). Antakeligvis gjelder dette også for de unge i denne undersøkelsen også. Mulige beskyttende faktorer kom mest til uttrykk når deltakerne fortalte om sine positive erfaringer etter familiegjennforeningen, mens risikofaktorene kan forbindes med mye av det som handlet om tiden før den. Det ser ut til at den støtten familien kan stå for ikke bare er en emosjonell og instrumentell støtte, men også en beskyttende faktor som kan spille inn på hvordan det går i framtiden med disse unge mennene. Noe som kan være urovekkende å tenke på med hensyn til hvordan det kunne ha blitt uten familiegjennforeningen. I det siste har det i media vært omtalt at enslige mindreårige asylsøkere forsvinner fra mottakene for å bli trukket inn i kriminelle miljøer og bli utnyttet (ABCnyheter/NTB, 2011). En kan undre seg over hvordan det hadde vært for disse unge om de hadde hatt noen som kunne gi dem den støtten og omsorgen deltakerne i stor grad beskriver å sette pris på.

Familiegjenforeningen i dag

Det kom fram at deltakerne sjeldent eller aldri snakket om familiegjenforeningen sin, men likevel kan en si at den har vært av spesiell betydning for dem og den framstilles som en livsendrende hendelse. At deltakerne ikke snakker med noen om familiegjenforeningen i dag handler muligens om at den ikke er direkte relevant i hverdagen slik den ser ut i dag. Dette kan være fordi de har familien sin her, tvetydigheten i situasjonen og familierelasjonen er mindre og tilknytningssystemet er ikke aktivert på samme måte. Det er nå rom for å ta for seg de utviklingsoppgavene som hører med ungdomstiden deltakerne er i, nemlig løsrivelse og identitet, som jeg ønsker å drøfte her. Likevel skal det nevnes at en familiegjenforening ble en skuffelse for noen og at det også kan være årsak til at den ikke snakkes om. I tilfeller hvor gjenforeningen var en skuffelse kom også håpet om å få sjansen til en ny familiegjenforening til uttrykk, slik at de kan *”møtes og legge ting bak [seg]”*.

Støtte til løsrivelse

Mange av deltakerne virker å være framtidsrettede og de ser ut til å være opptatt av å gå på skole og få seg en jobb, noe Engebrigtsen og Fuglerud (2007) også har beskrevet etter å ha undersøkt hvordan unge som vokser opp i flyktningfamilier i Oslo har det. Dette kom blant annet frem da en av deltakerne svarte på spørsmål om hvorfor han ønsket å gå på skole: *”Eller skal jeg sitte og tigge her og bli narkoman?”* Eller en annen deltaker som svarte, *”man må jo jobbe for å få penger. Må man ikke?”*, da jeg spurte om årsaken til at han ønsket å jobbe. Dette er synspunkter som av flere ble presentert som selvfølgeligheter og kan muligens sees i sammenheng med det støtten fra foreldrene har hatt å si og hvordan deltakerne har fortalt at foreldrene er rollemodeller og for eksempel har lært dem *”hvordan man skal jobbe [for] framtiden.”*. Det kom også fram at flere av deltakerne har flyttet hjemmefra og mange fortalte at de har mindre kontakt med familiemedlemmer nå enn de har hatt tidligere, blant annet fordi tiden ikke rekker til og mange er opptatt med alt de har å gjøre, selv om det ble ytret ønske om at familien så hverandre mer. Dette er også noe man kan forvente i ungdomstiden (Larson et al., 1996), men det hadde ikke nødvendigvis vært tilfelle uten familiegjenforeningen. Familien har vist seg å være en betydelig beskyttende faktor for ungdom og det er også et poeng hvordan flyktninger som lever adskilt fra familien sin kan få problemer med å ta del i samfunnet fordi de er så fokuserte på å gjenforenes med familien sin (Change Makers Refugee Forum INC et al., 2009). Familiegjenforeningen er over nå, men

familiens betydning opphører ikke dermed. Bland annet er familien ofte kilde til en følelse av tilhørighet og kan ha betydning for dannelsen av den unges identitet.

Identitet og tilhørighet på agendaen

Det flere av deltakerne så ut til å være opptatt av er hvem de er og hvor de hører til. Dannelsen av identitet vil påvirkes av den kulturen og det samfunnet man er del av (Phinney & Ong, 2007), i tillegg til hvem en føler tilhørighet med (Kroger, 2004). Engebrigtsen og Fuglerud (2007) fant blant annet at den etniske gruppen en er fra og foreldrene hadde betydning for ungdom med flyktningbakgrunn sin opplevelse av støtte og trygghet, og dermed har de sannsynligvis betydning for de unges identitet også. Å svare på spørsmålet, hvem er jeg?, er ikke en lett oppgave. En av deltakerne uttrykker seg slik: *"Jeg vet ikke hvor jeg tilhører egentlig"*. Når en ikke vet hvor en hører til blir det også vanskelig å vite hvem en er. En annen deltaker forteller om hvordan både den norske og hans opprinnelige kultur har dårlige og gode sider, men at han ønsker å ta med seg det som er bra med dem begge. I begge tilfellene kommer det fram hvordan ens tilhørighet og identitet kan påvirkes av immigrasjon (Ajdukovic & Ajdukovic, 1993), og komplisere oppgaven med å finne ut hvem en er, men det stopper likevel ikke de unges søken. Suarez-Orozco og Todorova (2003) illustrerer hvordan unge immigranter vil kunne oppleve endringer i sin identitet ettersom de tilpasser seg den nye situasjonen og hvordan identiteten til den unge kan bli formet av impulser fra ens egen kultur, majoritetskulturen, populærkultur, men også fra venner en identifiserer seg med, som gjerne kan komme fra andre steder igjen. Det er nok dette mange av deltakerne er opptatt av i dag.

Etnisk identitet viser til tilhørighet til egen kultur (Phinney & Ong, 2007), men unge immigranter som er midt i prosessen med å danne sin identitet vil ikke bare forholde seg til sin egen og familiens opprinnelige kultur, de vil også påvirkes av andre faktorer. Familien vil ha betydning som kilde til informasjon om ens opprinnelseskultur, men opprinnelseskulturens posisjon i samfunnet vil også påvirke velvære knyttet til ens etniske identitet (Phinney & Ong, 2007). Etter som barn blir eldre spiller vennene en større rolle i livene deres (Tetzchner, 2001) og venneforhold har vist seg å være av stor betydning for hvordan flyktningbarn klarer å tilpasse seg i det nye landet. Studier har funnet at traumer barn på flukt hadde blitt utsatt for fikk mindre betydning med tiden, mens barnets tilpasning i eksil hadde mer å si for hvordan de klarte seg (Almqvist & Broberg, 1999). Prosessen med å danne seg en identitet som unge immigranter går gjennom kan kanskje heller kalles det Suarez-Orosco og Todorova beskriver

som ”*en endring til en multippel identitet*” (2003, min oversettelse), som kan være en mer givende karakteristikk av deltakernes utviklingsoppgave, hvor det også tilkjennegis hvilken utfordring de står ovenfor i det de skal balansere så mange og ulike impulser og inkorporere dette til en forståelse av seg selv. At deltakerne har støtte fra familien og klarer å danne seg en identitet som de er komfortable med vil kunne være en beskyttende faktor og fremme resiliens ettersom man vet at de som immigranter vil kunne møte på utfordringer framover knyttet til for eksempel rasisme og undersyssetning (Ager & Ager, 2010).

Undersøkelsens begrensninger og forskerens subjektivitet

Uavhengig av hvilken metode eller tilnærming som benyttes i forskningen vil det være begrensninger knyttet til redskapet en benytter. Innen kvalitativ forskning er forskeren det viktigste forskningsinstrumentet med sin fortolkende rolle gjennom hele prosessen, hvor forskeren forsøker å forstå det unike ved det en undersøker og konteksten dette forekommer i. Forståelse er noe som utvikles underveis i forskningsprosessen under påvirkning fra involverte parter og settingen for undersøkelsen. Derfor burde en som forsker gjøre rede for sitt subjektive ståsted og hvordan det kan ha påvirket fortolkningsprosessen. For at forskningen skal være troverdig, eller pålitelig, er det også av avgjørende betydning at det er synlig hva forskeren har foretatt seg (Postholm, 2010). Dette har jeg forsøkt å gjøre gjennom å gi en beskrivelse av den metodiske tilnærmingen og hvordan jeg har forhold meg til forskningsprosedyren. De etiske betraktningene er det også gjort rede for under metodeavsnittet. Her ønsker jeg å ta opp hva jeg ser kan ha vært denne undersøkelsens begrensninger, og gjøre rede for min subjektivitet.

Undersøkelsens begrensninger

I et studentprosjekt som dette vil det være naturlige begrensninger ved undersøkelsen, som for eksempel lengden på forskerens opphold på forskningsfeltet. Den kjennskapen forskeren over tid vil opparbeide seg kan bidra til å styrke verdien i studien ved at forskeren har nok data til å forstå og presentere det som undersøkes (Postholm, 2010). For å få et best mulig innblikk i feltet gjorde jeg enkelte grep for å få bedre kjennskap til hva familiegjenforening og ungdomsperioden innebærer. Før jeg startet å intervju kontaktet jeg ulike instanser jeg mente ikke bare kunne gi tilgang til deltakere, men også til informasjon. Jeg gjorde meg kjent med litteratur om familiegjenforening og forsøkte å få en oversikt over hvem og hvor mange familiegjenforening gjelder for i Norge ved å gjøre meg kjent med

oversikter og rapporter fra Statistisk sentralbyrå. Jeg satt meg også inn i hvilket politisk og juridisk rammeverk familiegjenforening foregår i og underveis har jeg hatt en veileder, Nora Sveaass, som har lang erfaring innfor arbeid med familiegjenforening, flyktninger og menneskerettigheter, og som har delt av sin innsikt underveis. Av samme grunn hadde jeg og samtaler med de som til daglig arbeider med innvandrerungdom. En måte å kvalitetssikre kvalitativ forskning på er å benytte seg av ulike kilder for å belyse temaet for undersøkelsen fra ulike sider (Postholm, 2010). Som nevnt har jeg brukt ulike tilnærminger for å tilegne meg kunnskap om feltet og jeg har benyttet meg av ulike psykologiske teorier for å forstå funnene og forskning fra ulike forskere og forskningsfelt. Dette har også vært av betydning fordi det kun er jeg som har foretatt intervjuer og gjort analysen av data, noe som kunne ført til en ensidig fortolkning av fenomenet. En annen mulighet for kvalitetskontroll er å la deltakerne sjekke sitatbruk og se om de kjenner seg igjen i funnene (Postholm, 2010). Jeg hadde med tanke på dette innhentet tillatelse til å kontakte deltakerne på et senere tidspunkt, men jeg vurderte det dit hen at tiden fra funnene var klare til arbeidet skulle være ferdig ikke strakk til.

En begrensning ved intervjuundersøkelser kan være forskerens manglende erfaring som intervjuer. Et forskningsintervju er en profesjonell samtale bygget på samtaler slik de er i det daglige livet, det krever at en har enkelte samtaleferdigheter som kan avgjøre nytteverdien i det intervjuet en foretar seg. Å intervju kan sees på som et håndverk hvor en forbedrer sine ferdigheter gjennom å praktisere det (Kvale & Brinkmann, 2009). Min erfaring med å gjøre intervjuer i forskningsøyemed er begrenset, men jeg har erfaring gjennom opplæring og arbeid som telefonintervjuer for Folkehelseinstituttet, miljøarbeid innen psykisk helsevern som ofte involverer observerende samtale og den samtaletrening som inngår i studiet.

Når det gjelder bruk av metode er IPA som tilnærming kritisert for at den ikke skiller seg nevneverdig fra andre fenomenologiske tilnærminger til forskning (Langdridge, 2004). IPA er en av flere fenomenologiske tilnærminger til psykologisk forskning, og mye brukt i den anledning (Smith, et al., 2009). Jeg har argumentert for valg og bruk av metode i metodekapitlet og som det kommer fram der har jeg ikke fulgt tilnærmingen slavisk, men brukt det som utgangspunkt for gjennomførelsen av undersøkelsen. Dette er i tråd med Yardley (2008) sitt synspunkt om at en som nybegynner er avhengig av at mer erfarne forskere presenterer kriterier for forskning, men at disse må brukes på en fleksibel og kreativ måte tilpasset den spesifikke undersøkelsens formål. Det som har vært styrken ved å gjennomføre undersøkelsen slik jeg har gjort det, er at fokuset på hva som er deltakernes

perspektiv og forståelse av egen erfaring, har bidratt til at andre og uventede opplysninger enn det jeg hadde forventet kunne komme fram. For eksempel hvor livsendrende en familiegjenforening faktisk kan oppleves for unge mennesker, og i hvor stor grad det har vært endrende for deres indre liv av tanker og følelser.

Informasjonen som har kommet fram er retrospektiv og vil dermed være farget av deltakerens perspektiv i ettertid, dette vurderte jeg ikke som et framtreddende problem i denne studien ettersom jeg var ute etter deres perspektiv på situasjonen slik de ser den i dag. I forskning som benytter seg av IPA vil en ofte være ute etter en så homogen gruppe deltakere som mulig, hvor deltakerne ikke skiller seg for mye fra hverandre med hensyn til demografiske variabler og at alle skal ha kjennskap til en helt spesifikk erfaring (Langdridge, 2007). Deltakerne i denne studien deler demografiske variabler som kjønn, aldersgruppe og de har erfart å gjenforenes med familien etter adskillelse som følge av flukt. De varierer noe ut i fra hvilket land de kommer fra, og hvordan familiegjenforeningen deres har foregått, men mange av aspektene de tar opp hver for seg går igjen på tvers av gruppen, og det kan tenkes at utvalget er homogent nok for denne undersøkelsen. Det kan være at min tilnærming til rekruttering har ekskludert viktige røster. Blant annet har jeg ikke lyktes å komme i kontakt med jenter som har ønsket å stille opp, noe jeg vil oppfordre andre til å forsøke på.

Refleksivitet

Forskning er sjeldent feilfri og som kvalitativ forsker vil en bli påvirket av betingelser i situasjonen som kan være med på å forme studien, for eksempel at jeg kom som en utenforstående til aktivitetssentre der ingen kjente meg og hvor jeg aldri hadde vært før. Forskeren vil gjøre sine fortolkninger ut ifra sin referanseramme, derfor er det å gjøre rede for sin bakgrunn og forståelse en form for kvalitetssikring i kvalitativ forskning (Postholm, 2010), av den årsaken at ens posisjon i forhold til det som undersøkes vil kunne ha innvirkning på kunnskapen en som forsker kommer fram til. Refleksivitet er å være seg bevisst og reflektere over hvordan metoden og forskerens subjektive ståsted kan påvirke forståelsen som arbeides fram i forskningsprosessen (Langdridge, 2007). Som et ledd i dette har jeg valgt å gjøre rede for min bakgrunn og personlig interesse som førte til valg av tema innledningsvis i oppgaven, slik at leseren allerede da gis et innblikk i min referanseramme.

Langdridge (2007) tar opp noen punkter som burde inngå i en forskers refleksive prosess og omhandler tanker om egen motivasjon og posisjon, om ytre forhold som kan

påvirke forskningen og som kan påvirkes av den samme forskningen, og hva det kan ha å si for deltakerne. Med min bakgrunn som etnisk norsk kvinne fra en familie uten nevneverdige separasjoner eller erfaring med krig og nød, vil jeg være en utenforstående som forsøker å få et innblikk i forståelsen unge menn med flyktningbakgrunn har av adskillelse i familien og familiegjennforening. Dette kan ha vært begrensende for studien fordi jeg aldri vil kunne få et innsideperspektiv på fenomenet noe som kan begrense min forståelse. Men jeg mener likevel det også har vært til hjelp fordi jeg dermed var avhengig av deltakernes beskrivelser og måtte holde meg nært det de fortalte for å kunne få en forståelse for det de har opplevd. Jeg var opptatt av å legge fra meg min forforståelse så langt det lot seg gjøre i analyseprosessen og under intervjuene. Det vil si at jeg aktivt fokuserte på det deltakerne sa. I presentasjon av funnene og i diskusjonen forsøker jeg å gjøre dette ved å illustrere mine poenger med sitater fra deltakerne. Jeg har også vært bevisst på at den skriftlige presentasjonen skal preges av at mine refleksjoner er mulige forståelser og ikke sannheter. Jeg har i stor grad sett på meg selv som en lærende, hvor det er deltakerne som har gitt meg muligheten til et innblikk i deres livsverden, og jeg er takknemlig for den åpenheten og tilliten deltakerne har vist meg.

Ut over at jeg har en interesse for unge menneskers utfordringer og syn på verden, og ble inspirert til å forstå familiegjennforeningsprosessen bedre, så fant jeg ut at de unges perspektiv på familiegjennforening er lite undersøkt. Dermed kan det tenkes at dette prosjektet kan være et bidrag til hvordan man forholder seg til familiegjennforening og i det minste kunne stimulere til videre utforskning. Da er det ikke nødvendigvis bare det som handler om familiegjennforeningen som kan være av interesse, men også hvordan møtet med Norge har vært og er for unge immigranter. Interessen for en økt forståelse for unge innvandrere kom fram i tilbakemeldinger fra mennesker jeg har vært i kontakt med i forbindelse med prosjektet og jeg fikk økonomisk støtte fra Osloforskning med bakgrunn i at temaet for prosjektet er relevant for Oslo. Oslo kommune er del av Osloforskning for å kunne benytte seg av kompetansen som kommer fram gjennom universitetet sin drift (Universitetet i Oslo, 2011) og vil kunne benytte seg av kunnskapen fra dette prosjektet. Potensielt sett kan deltakerne derfor få indirekte innvirkning på kommunenes praksis som omhandler dem eller andre i samme situasjon ved å ha deltatt i prosjektet.

Implikasjoner

Denne studien har vist hvilken betydning familiegjenforeningen og støtte fra familien kan ha for unge mennesker som har levd adskilt fra familien sin på grunn av flukt. I tillegg har det kommet fram hvor belastende og smertefullt det kan være å leve uten foreldre og annen familie. Dette burde en ta i betraktning i arbeidet med familiegjenforening, da det ser ut til at den effektive og humane håndhevelsen i saker om familiegjenforening som Barnekonvensjonen (FN, 1989) legger opp til ikke er noe som kommer fram i deltakernes beskrivelser. Viktigheten av familien som støtte og som beskyttende faktor kommer også fram av annen forskning om familiegjenforening i Norge (Sveaass & Reichelt, 2011). Konvensjonene og lovverket er der, men hvordan en forholder seg til det i praksis ser ut til å kunne forbedres med hensyn til å forholde seg til Barnekonvensjonen og generelle menneskerettigheter. Når Norge som nasjon har forpliktet seg til å ta i mot flyktninger må en også ta i betraktning at disse menneskene, på lik linje med de fleste andre, ønsker å leve sammen med familien sin. I mange tilfeller kan samfunnet også være tjent med positivt utfall i familiegjenforeningssaker ettersom belastningene ved å være adskilt fra familien ser ut til å kunne bli et problem for menneskers tilpasning og deltakelse i samfunnet (Change Makers Refugee Forum INC et al., 2009). Og ikke minst med tanke på hvilken belastning separasjon fra familien kan være for unge mennesker og hvordan både separasjon og gjenforening kan ha stor innvirkning på de unges liv.

Denne undersøkelsen kan også ha implikasjoner for videre forskning. Det kan for eksempel være av interesse å undersøke nærmere hvordan familiegjenforeninger håndteres i Norge og hvordan det oppleves av de involverte. Det hadde også vært interessant om det ble gjort mer forskning hvor en kanskje så på andre grupper av deltakere, som jenter eller andre aldersgrupper. Eller hvilke aspekter som kommer fram om en snakker med mennesker som for eksempel har fått avslag på sin søknad om familiegjenforening, eller andre som fortsatt venter på at familien skal komme.

Det har også kommet fram at enkelte unge og deres familier kunne trenge ekstra støtte i forbindelse med familiegjenforeningen og tiden etter. Denne studien tilbyr noe kunnskap om hva som kan være nyttig for familier som skal gjenforenes, men en burde forske videre på hva disse familiene og unge trenger slik at man kan tilby egnet hjelp der hvor det er behov for det, noe Sveaass og Reichelt (2011) allerede er i gang med. En har for eksempel sett at når

immigrantungdom havner i problemer så kan et godt tiltak være å styrke båndene til familien og nærmiljøet (Romi & Simcha, 2009), noe som kunne vært interessant å undersøke hvordan man kan gjennomføre i Norge. Det kunne også vært interessant å undersøke temaet, integrering, i forlengelsen av denne undersøkelsen, eller å følge opp de unge i voksen alder og sett hvordan de ser på familiejenforeningen sin da.

Konklusjon

Denne undersøkelsen kan brukes som en illustrasjon på hvor viktig familien kan være som en beskyttende faktor for unge mennesker og hvor livsendrende en familiegjennforening kan være. Da jeg startet dette prosjektet trodde jeg at jeg skulle få innblikk i fenomenet familiegjennforening og situasjonen i familien nå, gjennom unge menneskers øyne, men jeg fikk så mye mer enn det. Deltakerne har fortalt sin livshistorie i lys av familiegjennforeningen og med dette gitt innsikt i mange aspekter en burde ta i betraktning. Det negative tilbakeblikket mange hadde på tiden før gjenforeningen kan forklares ut i fra usikkerheten knyttet til tvetydige tap og den emosjonelle påkjenningen det kan være å ikke oppleve at en har en god og trygg tilknytning. Familien ser også ut til å være en viktig faktor, både som støtte og beskytter, men også som kilde til tilhørighet og identitetsdannelse hos unge. Ungdommene i undersøkelsen har hatt noen belastende erfaringer, men det kan også være en styrke når man kommer seg gjennom noe slikt på en god måte og med støtte fra omgivelsene. Mange av aspektene ved familiens splittelse og gjenforening ser ut til å ha satt sine spor, men det er tydelig at familiegjennforeningen har hatt stor betydning for livskvalitet, relasjon til andre mennesker, eget tanke- og følelsesliv og identitet for deltakerne. Mange av deltakerne har måttet tilpasse seg familien, landet, kulturen og språket. De har fått et annet liv materielt sett, emosjonelt sett og med tanke på støtte. De har fått muligheter de ikke hadde i hjemlandet. De har fått en erfaring som mange andre på deres alder ikke har, som har vært utfordrende, men som de ser ut til å klare å dra nytte av. Flere sier at livet har fått en annen retning og mange har et positivt perspektiv på framtiden.

Denne undersøkelsen kan ha implikasjoner for videre forskning om familiegjennforening og andre nærliggende tema som for eksempel integrering, men den viser også at støtten en familie gir kan være av avgjørende betydning for menneskers velvære og opplevelse av seg selv, men også at familien som gjenforenes kan ha behov for støtte utenfra underveis i prosessen for å klare å fungere godt sammen. Noe som bare skulle mangle, for det er tross alt snakk om *"den fineste dagen i livet"*.

Litteraturliste

- ABCnyheter/NTB. (2011). *Mange mindreårige asylsøkere blir borte*. Hentet 19. januar, 2011, fra <http://www.abcnyheter.no/nyheter/politikk/110119/mange-mindrearige-asylsokere-blir-borte>
- Ager, W., & Ager, A. (2010). The Psychology of Enforced Mobility. I S. C. Carr (red.), *The Psychology of Global Mobility* (s.151-170). New York, NY: Springer Science+Business Media, LLC.
- Ajdukovic, M., & Ajdukovic, D. (1993). Psychological Well-Being of Refugee Children. *Child Abuse & Neglect*, 17(6), 843-854.
- Allen, J. P. (2008). The Attachment System in Adolescence. I J. Cassidy & P. R. Shaver (red.), *Handbook of attachment: theory, research, and clinical applications* (s. 419-435). New York: Guilford Press.
- Almqvist, K., & Broberg, A. G. (1999). Mental Health and Social Adjustment in Young Refugee Children 31/2 Years after their Arrival in Sweden. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 38(6), 723-730.
- Arbeids- og inkluderingsdepartementet. (2007). *Om lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven)*. Ot.prp. nr. 75 (2006-2007). Oslo: Departementet.
- Auerbach, C. F., & Silverstein, L. B. (2003). *Qualitative data: an introduction to coding and analysis*. New York: New York University Press.
- Ben-Porath, Y. S. (1987). *Issues in the Psycho-social Adjustment of Refugees*. Minneapolis: Refugee Assistance Program-Mental Health Technical Assistance Center, University of Minnesota.
- Boss, P. (1999). *Ambiguous loss: learning to live with unresolved grief*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Boss, P. (2004). Ambiguous loss research, theory, and practice: Reflections after 9/11. *Journal of Marriage and the Family*, 66(3), 551-566.
- Boss, P., & Greenberg, J. (1984). Family Boundary Ambiguity - a New Variable in Family Stress Theory. *Family Process*, 23(4), 535-546.

- Carr, S. C. (2010a). Introduction: The Psychology of Global Mobility. I S. C. Carr (red.), *The Psychology of Global Mobility* (s. 1-21). New York, NY: Springer Science+Business Media, LLC.
- Carr, S. C. (2010b). *The Psychology of Global Mobility*. New York: Springer Science+Business Media, LLC.
- Cassidy, J. (2008). The Nature of the Child's Ties. I J. Cassidy & P. R. Shaver (red.), *Handbook of attachment: theory, research, and clinical applications* (s. 3-22). New York: Guilford Press.
- Change Makers Refugee Forum INC, Refugee Family Reunification Trust, Wellington Community Law Centre INC, & Wellington Refugees as Survivors. (2009). *Refugee Family Reunification in Wellington*. Hentet fra <http://www.wnras.org.nz/staffarticles.html>
- Cohen, S., & McKay, G. (1984). Social Support, Stress and the Buffering Hypothesis: A Theoretical Analysis. I A. Baum, S. E. Taylor & J. E. Singer (red.), *Handbook of Psychology and Health* (s. 253-267). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Cohen, S., & Wills, T. A. (1985). Stress, Social Support, and the Buffering Hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98(2), 310-357.
- Cole, M., Cole, S., & Lightfoot, C. (2005). *The development of children*. New York, N.Y.: Worth Publishers.
- Dalgard, O. S., & Sveaass, N. (2010). Fra psykisk stress til sosial mestring. I B. N. Kumar & B. Viken (red.), *Folkehelse i et migrasjonsperspektiv* (s. 83-104). Oslo: Fagbokforlaget.
- Eide, K., & Broch, T. (2010). *Enslige mindreårige flyktninger. Kunnskapsstatus og forskningsmessige utfordringer*: Regionsenter for barn og unges psykiske helse, region øst og sør (R-BUP).
- Engebrigtsen, A. (2002). *Forlatte barn, ankerbarn, betrodde barn. Et transnasjonalt perspektiv på enslige, mindreårige asylsøkere*. NOVA rapport 7/02. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring [NOVA].

- Engebrigtsen, A., & Fuglerud, Ø. (2007). *Ungdom i flyktningfamilier. Familie og vennskap – trygghet og frihet?* NOVA Rapport 3/07. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring [NOVA].
- Flyktningshjelpen. (2010). *Flyktningregnskapet 2010. Alt om mennesker på flukt verden over*. Oslo: Flyktningshjelpen.
- FNs konvensjon om barnets rettigheter (1989).
- Hondagneu-Sotelo, P. (1992). Overcoming Patriarchal Constraints - the Reconstruction of Gender Relations among Mexican Immigrant Women and Men. *Gender & Society*, 6(3), 393-415.
- Ijzendoorn, M. H. v., & Sagi-Schwartz, A. (2008). Cross-Cultural Patterns of Attachment. Universal and Contextual Dimensions. I J. Cassidy & P. R. Shaver (red.), *Handbook of attachment: theory, research, and clinical applications* (s. 880-905). New York: Guilford Press.
- Justis- og politidepartementet. (2010). *Norsk flyktning- og migrasjonspolitik i et europeisk perspektiv*. St. Meld. nr 9. (2009-2010). Oslo: departementet.
- Kobak, R., & Madsen, S. (2008). Disruptions in Attachment Bonds. Implications of Theory, Research, and Clinical Interventions. I J. Cassidy & P. R. Shaver (red.), *Handbook of attachment: theory, research, and clinical applications* (s. 23-47). New York: Guilford Press.
- Kroger, J. (2004). *Identity in adolescence: the balance between self and other*. London: Routledge.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (T. M. Anderssen & J. Rygge, oversettelse.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Langdridge, D. (2004). *Introduction to research methods and data analysis in psychology*. Harlow: Pearson.
- Langdridge, D. (2007). *Phenomenological psychology: theory, research and method*. Harlow: Prentice-Hall.
- Larson, R. W., Richards, M. H., Moneta, G., Holmbeck, G., & Duckett, E. (1996). Changes in adolescents' daily interactions with their families from ages 10 to 18: Disengagement and transformation. *Developmental Psychology*, 32(4), 744-754.

- Lerner, R. M. (2002). *Concepts and theories of human development*. Mahwah, N.J.: L. Erlbaum.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2008). Adult Attachment and Affect Regulation. I J. Cassidy & P. R. Shaver (red.), *Handbook of attachment: theory, research, and clinical applications* (s. 503-531). New York: Guilford Press.
- Montemayor, R. (1982). The Relationship between Parent-Adolescent Conflict and the Amount of Time Adolescents Spend Alone and with Parents and Peers. *Child Development*, 53(6), 1512-1519.
- Phinney, J. S., & Ong, A. D. (2007). Ethnic Identity Development in Immigrant Families. I M. H. Bornstein, K. Deater-Deckard & J. E. Lansford (red.), *Immigrant families in contemporary society* (s. 51-68). New York: Guilford Press.
- Postholm, M. B. (2010). *Kvalitativ metode: en innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Psychosocial Working Group. (2003). Psychosocial Intervention in Complex Emergencies: A Framework for Practice. *PWG Guides to Practice*. Hentet 23. februar, 2011 fra <http://www.forcedmigration.org/psychosocial/papers/A%20Framework%20for%20Practice.pdf>
- Romi, S., & Simcha, G. (2009). Ego Identity and Perceived Family Functioning: Comparing at-Risk Native-Born and Immigrant Ethiopian Adolescents in Israel. *Adolescence*, 44(176), 869-890.
- Rousseau, C., Mekki-Berrada, A., & Moreau, S. (2001). Trauma and extended separation from family among Latin American and African refugees in Montreal. *Psychiatry-Interpersonal and Biological Processes*, 64(1), 40-59.
- Rousseau, C., Rufagari, M. C., Bagilishya, O., & Measham, T. (2004). Remaking family life: strategies for re-establishing continuity among Congolese refugees during the family reunification process. *Social Science & Medicine*, 59(5), 1095-1108.
- Rutter, M. (2006). Implications of resilience concepts for scientific understanding. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1094(1), 1-12.
- Smith, J. A., Larkin, M., & Flowers, P. (2009). *Interpretative phenomenological analysis: theory, method and research*. Los Angeles: SAGE.

- Smith, J. A., & Osborn, M. (2008). Interpretative Phenomenological Analysis. I J. A. Smith (red.), *Qualitative psychology: a practical guide to research methods* (s. 53-80). London: Sage.
- Sogomonyan, F., & Cooper, J. L. (2010). *Trauma Faced by Children of Military Families. What Every Policymaker Should Know*. Hentet 15. januar, 2011 fra http://www.nccp.org/publications/pdf/text_938.pdf
- Solomon, J., & George, C. (2008). The Measurement of Attachment Security and Related Constructs in Infancy and Early Childhood. I J. Cassidy & P. R. Shaver (red.), *Handbook of Attachment: Theory, Research, and Clinical Applications* (s. 367-416). New York: Guilford Press.
- Spinelli, E. (2005). *The interpreted world: an introduction to phenomenological psychology*. London: Sage.
- Statistisk Sentralbyrå. (2009a). *Færre arbeidsinnvandrere*. Hentet 12. november, 2010, fra <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvgrunn/>
- Statistisk Sentralbyrå. (2009b). *Rekordhøy arbeids- og familieinnvandring*. Hentet 14. november, 2010, fra <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvgrunn/arkiv/art-2009-09-24-01.html>
- Statistisk Sentralbyrå. (2010). *151 000 med flyktningbakgrunn i Norge*. Hentet 21 april, 2011, fra <http://www.ssb.no/flyktninger/>
- Suarez-Orozco, C., & Todorova, I. L. (2003). The social worlds of immigrant youth. *New Directions for Youth Development*(100), 15-24.
- Suarez-Orozco, C., Todorova, I. L. G., & Louie, J. (2002). Making up for lost time: The experience of separation and reunification among immigrant families. *Family Process*, 41(4), 625-643.
- Sveaass, N., & Reichelt, S. (2011). *Familiegjenforening i eksil - en utfordring for familieterapeuter*. Manuskript innsendt for publisering.
- Tetzchner, S. v. (2001). *Utviklingspsykologi: barne- og ungdomsalderen*. Oslo: Gyldendal akademiske.

- UNHCR. (2001a). *Background Note for the Agenda Item: Family Reunification in the Context of Resettlement and Integration*. Presentasjon fra The Annual Tripartite Conculations on Resettlement, Geneve.
- UNHCR. (2001b). *Family Reunification in the Context of Resettlement and Integration*. Hentet 25. mars, 2011 fra <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4ae9aca12.html>
- Universitetet i Oslo. (2011). *Om Osloforskning*. Hentet 20. april, 2011 fra <http://www.sv.uio.no/iss/forskning/om/osloforskning/om-osloforskning/>
- Utlendingsdirektoratet. (16. november, 2010). *Om UDI*. Lastet ned 20. april, 2011 fra <http://www.udi.no/Om-UDI/>
- Utlendingsloven. (2008). Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her av 15. mai 2008 nr 35.
- Wethington, E., & Kessler, R. C. (1986). Perceived Support, Received Support, and Adjustment to Stressful Life Events. *Journal of Health and Social Behavior*, 27(1), 78-89.
- Wills, T. A., Mariani, J., & Filer, M. (1996). The Role of Family and Peer Realitions in Adolescent Substance Use. I G. R. Pierce, B. R. Sarason & I. G. Sarason (red.), *Handbook of social support and the family* (s. 521-550). London: Plenum.
- Wills, T. A., Vaccaro, D., & Mcnamara, G. (1992). The Role of Life Events, Family Support, and Competence in Adolescent Substance Use - a Test of Vulnerability and Protective Factors. *American Journal of Community Psychology*, 20(3), 349-374.
- Yardley, L. (2008). Demonstrating Validity in Qualitative Research. I J. A. Smith (red.), *Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods* (s. 235-251). London: Sage.

Vedlegg

Vedlegg A: Standard e-post fra rekrutteringsfasen

Hei!

Mitt navn er Ida Solstad og jeg er sisteårsstudent på profesjonsstudiet i psykologi ved UiO. I den forbindelse skriver jeg nå avsluttende hovedoppgave som skal handle om hvordan flyktningeungdommer som har vært gjennom en familiegjenforening opplever dette og hva de tenker rundt det. Dermed trenger jeg ca 7 ungdommer i alderen 16 til 23 år som ønsker å la seg intervjuet. Alle intervjuene vil bli lagret sikkert og i oppgaven vil informasjon fra intervjuene anonymiseres. Deltakerne får et gavekort på 200 kr for innsatsen. Prosjektet er godkjent av Personvernombudet og støttes av Osloforskning.

Grunnen til at jeg kontakter dere er at jeg trenger å komme i kontakt med ungdommer med innvandrerbakgrunn. Det jeg ønsker er å få formidlet informasjon om prosjektet, slik at deltakerne kan kontakte meg på egen hånd, evt at jeg får vite fra dere om det er noen som er interesserte og så kan jeg kontakte dem. Ulike muligheter er at jeg kommer for å informere om prosjektet, at dere eller andre kan sende ut mail el. med informasjon, evt. at jeg kan henge opp oppslag hos dere, samt andre muligheter som måtte finnes, også at jeg bare stikker innom en dag.

Jeg hadde satt stor pris på om dere kunne være til hjelp. Dette er viktig forskning, og når det gjelder familiegjenforening finnes det så og si ingen forskning på norske forhold. Både internasjonalt og nasjonalt vet man ytterst lite om hvordan barn og unge opplever det å bli gjenforent med familien sin etter å ha blitt adskilt på grunn av flukt. Dette ønsker jeg å gjøre noe med.

Jeg håper på rask tilbakemelding.

Mvh
Ida Solstad

Vedlegg B: Intervjuguide

Intervjuguide – Ungdom og familiegjenforening

Introdusere infoskriv, klargjøre hensikt/roller, få signert samtykkeskjema.

Faktaspørsmål

Hvor gammel er du? Hvor gammel var du da du/familien din kom til Norge?

Hvor kommer dere fra? Hvem kom først til Norge?

Hvor lenge var du skilt fra familien? Hvem var du skilt fra?

Hvem ble du gjenforent med?

Bor du med familien din? Hvor mange er/var dere i familien?

Har du kontakt med dem? Mye? Med hvem?

Hva gjør du nå? (skole/arbeid)

(Genogram)

Oppfatninger

Hvordan var det når du ble gjenforent med ____?

Historien om ankomsten

Hva har vært positivt og negativt med gjenforeningen?

Endringer.

Hvordan tenker du det har det påvirket deg? Hva har vært bra/dårlig?

Hva har det gitt deg? Hva har endret seg for deg?

Ble det som du ønsket? Hva skulle du ønske? Hva skulle til få oppnå det?

Hvordan har det påvirket familien din? Endringer i

Hvilken rolle har du i familien nå/før? Hvem er du i familien?

Hva gjorde du for at familien din skulle bli gjenforent? Ble det forventet? Fant ut selv?

Hvem aktiv

Snakker du noen ganger om det? Med hvem? Noe du ikke sier da?

Hvem har vært viktig for deg? I/utenfor fam. På hvilken måte?

Hva tenker du om gjenforeningen nå? Har du tenkt annerledes om det før? Hva

Hvordan synes du familien din har det nå?

Hvordan har du det nå? Inntrykk sitter igjen med?

Føles? å snakke om det, tenke på det nå. Sitter igjen med.

Avslutningsvis

Er det noe viktig jeg ikke har spurt om?

Kan jeg kontakte deg senere? (om det skulle være at jeg kommer på noe mer jeg ønsker å spørre om for eksempel, sitatsjekk eller om noe har vært uklart)

Vedlegg C: Informasjonsskriv

Informasjon til potensielle deltakere og deres foresatte i studien Ungdom og familiegjennforening.

(In English on the next page)

Først og fremst vil jeg takke deg for at du viser interesse for å delta i studien om familiegjennforening og ungdom. Familiegjennforeninger er et felt vi har lite forskning på, spesielt når det gjelder de unges ståsted. Temaet for prosjektet er hvordan ungdommer opplever og har opplevd familiens gjennforening etter at de ble adskilt på grunn av flukt og gjenforent i eksil. Dette vil bli gjort gjennom intervjuer av flere ungdommer med denne bakgrunnen.

Når det gjelder intervjuet, så er det frivillig å delta, du forteller kun det du vil og du behøver ikke å svare om du ikke ønsker det. Det er fullt mulig å trekke seg underveis, uten å gi noen begrunnelse for det og den informasjonen du har gitt vil da bli slettet om du ønsker det.

Informasjon du gir skal inngå i min avsluttende hovedoppgave ved Psykologisk institutt ved UiO. Den vil derfor kunne bli tilgjengelig for andre, men all gjenkjennbar informasjon om deg og familien blir enten utelatt eller skrevet om slik at det ikke er til å kjenne, altså anonymisert. Det du sier kommer til å bli oppbevart slik at andre ikke har tilgang til det og senere destruert, slik at personvernet sikres. Prosjektet er planlagt å være ferdig i mai 2011.

Er man over 15 år kan man selv gi sitt samtykke til å delta, men om dine foresatte ikke ønsker at du deltar, og du er under 18 år, så kan de nekte det. Derfor ber jeg om at dine foresatte også signerer samtykkeskjema hvis du er under 18 år. Da informasjonen fra intervjuet og vil omhandle familien og kan regnes som sensitiv, er det viktig at foreldrene dine også får denne informasjonen selv om du er myndig.

Det understrekes at dette er et forskningsprosjekt og *ikke* et tilbud om terapi/behandling. Skulle det være at du har behov for hjelp og støtte vil jeg anbefale at du tar kontakt med for eksempel:

- Røde Kors-telefonen for barn og ungdom (gratis nummer) 800 33 321
(mandag til fredag, kl. 14.00 - 20.00)
- Mental Helses hjelpetelefon 116 123
(døgnvakt)
- Kirkens SOS 815 333 00
(døgnvakt)
- Fastlegen din

For foreldre er det mulig å ringe for eksempel:

- Bekymringstelefon for foreldre. Organisasjon Voksne for Barn 81 00 39 40
Mandag og torsdag kl.10-20
Tirsdag, onsdag og fredag kl. 10-16

Jeg kan kontaktes på issolsta@student.sv.uio.no og veilederen min, Nora Sveaass, kan kontaktes på nora.sveaass@psykologi.uio.no

Vedlegg D: Samtykkeskjema

Samtykkeskjema – Ungdom og familiegjenforening

(in English on the next page)

Prosjektet er en del av avsluttende hovedoppgave på profesjonsstudiet i psykologi ved UiO. Det tar sikte på å undersøke nærmere hvordan ungdommer opplever sin families gjenforening.

Jeg har lest informasjonsskrivet og samtykker til deltakelse i Ida Solstads prosjekt, Ungdom og familiegjenforening, gitt at informasjon jeg gir oppbevares trygt og vil bli anonymisert.

☐ Jeg samtykker til at det blir gjort lydopptak av intervjuet. (Kryss av)

Oslo, den

Signatur:

Som foresatt for deltaker under 18 år, samtykker jeg til hans/hennes deltakelse i prosjektet:

Oslo, den

Signatur:

Vedlegg E: Svarbrev fra NSD

Nora Sveaass
Psykologisk institutt
Universitetet i Oslo
Postboks 1094 Blindern
0317 OSLO

Vår dato: 05.10.2010

Vår ref: 24585 / 3 / MSS

Deres dato:

Deres ref:

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 21.06.2010. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 04.10.2010. Meldingen gjelder prosjektet:

24585	<i>Ungdommer og familiegjenforening</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Nora Sveaass</i>
Student	<i>Ida Solstad</i>

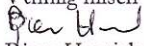
Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.05.2011, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henriksen

Marie Strand Schildmann

Kontaktperson: Marie Strand Schildmann tlf: 55 58 31 52
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Ida Solstad, Grefsenveien 34 E, 0485 OSLO

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 24585

Prosjektet er en undersøkelse av hvordan innvandrerungdom har opplevd/opplever familiegjengenforening.

Utvalget består av ca. 8 ungdommer over 16 år som kommer fra familier som har blitt gjenforent og bor i Norge etter atskillelse og flukt. Utvalget rekrutteres hovedsaklig via interesseorganisasjoner. Det åpnes opp for å benytte oppslag i pressen dersom dette ikke gir tilstrekkelig med informanter. Personvernombudet forutsetter at organisasjonene oppretter førstegangskontakt med utvalget og innhenter samtykke til at prosjektleder tar kontakt eller at respondenten selv kontakter prosjektleder. Det samme gjelder ved bruk av 'Snøballmetoden'.

Ombudet finner revidert informasjonsskriv av (23.09.2010) tilfredsstillende.

Det innhentes opplysninger om bl.a. opprinnelsesland, antall søsken, forholdet til familien idag m.m. Det er ombudets vurdering, med utgangspunkt i tema/problemstilling, samt intervjuguide av 07.09.2010, at det bør tas høyde for at en vil innhente sensitive opplysninger om etnisk bakgrunn, jf. pol § 2, punkt 8, bokstav a). Da det registreres sensitive opplysninger, vil det innhentes skriftlig samtykke fra både informant og foresatte i tilfeller hvor informant er under 18 år.

Det tas høyde for, jf. intervjuguide og undersøkelsens problemstilling/formål, at det vil registreres opplysninger/ sensitive om tredje person (mor/far). Tredje person informeres om prosjektet via informanten. Dersom informant opplever det som en vesentlig belastning på relasjonen til tredje person, gjøres unntak fra informasjonsplikten. Det er studentens vurdering at det vil gi et ensidig forskningsresultat dersom denne delen av utvalget velger å ikke delta av ovennevnte grunn. Student viser til at det i forbindelse med forskning (viser til bl.a. Sveaas og Reichelt) er gjort forsøk på familieintervjuer, men hvor dette har vist seg vanskelig fordi familiemedlemmene tar hensyn til hverandre, noe som går på bekostning av dybden i materialet. Forskning antyder også at familiegjengenforening i seg selv, for ungdom, kan oppleves som svært belastende. Fokus for undersøkelsen er ungdommenes egen opplevelse av familiegjengenforening, og det vil ikke være interessant å registrere opplysninger om tredje person utover det som kan belyse dette perspektivet. Det er ombudets vurdering at en på grunnlag av disse argumentene kan gjøre unntak fra informasjonsplikten (jf. pol § 23 punkt c) dersom student i samråd med informant finner det nødvendig for vedkommendes deltakelse. Dette sammenfaller også med behovet for, i særskilte tilfeller, å kunne gjøre unntak fra kravet om samtykke fra foresatte ved deltakelse av personer under 18 år, og hvor det innhentes sensitive opplysninger.

Prosjektslutt er 31.05.2011. Datamaterialet anonymiseres ved at verken direkte eller indirekte personidentifiserende opplysninger fremgår. Koblingsnøkkel og lydfiler slettes. Indirekte personidentifiserende opplysninger fjernes, omskrives eller grovkategoriseres.

Vedlegg F: Svarbrev fra Osloforskning

Ida S. H. Solstad

Besøksadresse:
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Harriet Holters hus, 2. et.
Moltke Moes vei 31

Telefon: 22 85 52 57
Telefax: 22 85 52 53

Postadresse:
Institutt for sosiologi og
Samfunnsgeografi -
Osloforskning
Postboks 1096 Blindern
17 Oslo

Vedrørende søknad om stipend fra Osloforskning

Fagkomiteen nedsatt av Osloforskning har nå vurdert alle søknader, og innstillingen fra fagkomiteen ble vedtatt på Osloforsknings styremøte 12. oktober 2010.

Din søknad om støtte til prosjektet *Ungdommer og familiegjengeforening* har vi funnet å kunne innvilge et stipend på kr 20 000,-.

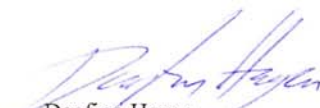
Stipendet utbetales i to omganger. Første utbetaling på 10 000,- kr vil gjøres i november. Andre utbetaling finner sted når sensuren har falt.

Det knytter seg noen forpliktelser til stipendet:

- Når sensuren har falt skal Osloforskning ha ett eksemplar av oppgaven for å kunne utløse andre utbetaling.
- Du skal skrive en kronikk om ditt masteroppgavetema. Kronikken skal stiles til minst én av de aktuelle *Osloavisene*. Kopi av kronikken sendes sekretær for Osloforskning.
- En gang i året avholdes det et seminar på Rådhuset i Oslo. På dette seminaret presenteres det resultater fra Osloforsknings stipendmottagere. I den forbindelse kan det bli aktuelt å invitere deg til å presentere din masteroppgave. Presentasjonen har en varighet på ca 20 minutter.

Lykke til med arbeidet!

Lise Kjølørød
Faglig leder

Dagfinn Hagen
Sekretær